

AHMET SAYDAN

SOVYETLER
BİRLİĞİNDE
12 GÜN

TÜSTAV

Sovyetler Birliği'nde 12

GEZİ İZLENİMLERİ

GİRİŞ

Sovyetler Birliği dünyanın en büyük ülkesidir. Bütün yeryüzünün altıda birini kapsar. Bundan ötürü bu ülkede ölçüler başka memleketlere kıyasla çok daha büyüktür, devasadır. Memleketin büyüklüğü ölçüsünde çözümlenen sorunlar da büyüktür. Dünyanın altıda birinde, yeryüzünde ilk defa olarak sosyalist bir düzen kurmak, dev sorunları çözümlemek anlamına gelmiş. Sorunlar halâ da eksik değil. Çünkü çözümlenen her sorun, kendisiyle beraber yeni yeni sorunlar getirmiştir. Bu, her yerde, her düzen altında böyledir. Çözümlenirken, yeni yeni sorunların meydana gelmediği hiçbir memleket yoktur. Ne var ki, sosyalist düzende kalkınma, halkın hayat seviyesini sürekli olarak yükseltme, ağır sanayii kurma, tarımı kollektifleştirme ve modernleştirme, milli meseleyi çözümleme gibi sorunları sosyalist düzen içinde, Çarlık düzeninin miras bıraktığı bütün zorluklara rağmen çözümlemek mümkün olmuş ve Sovyetler Birliği, denebilir ki, yeryüzünün en çok ilgi toplıyan ülkesi haline gelmiştir. Çarlığın, Birinci Dünya Harbinin, İç Savaşın bıraktığı harabeler üzerinde sosyalist düzeni kurmak, komünizmin teknik ve maddi temellerini hazırlamak dev ölçülere ulaşan bir başarı olmuştur. Sovyetler Birliği bu büyük başarıya ulaşmak için çaba harcarken hiçbir zaman kapitalist ve emperyalist dünya tarafından rahat bırakılmamıştır. Büyük Ekim Devriminin başarıyla gerçekleşmesinden sonra kapitalist dünya Sovyetler Birliği'ne karşı bir provokasyon çemberi kurmuş, Sovyet devletinin sanayileşmesini engellemek için ekonomik ambargolar kurmuş, silâhlı ve silâhsız saldırı denemeleriyle yeryüzünün ilk sosyalist devletini tedirgin etmeye ve onun gelişmesini ekonomik, politik ve askeri alanlarda aldığı tedbirlerle engellemeye çalışmıştır.

Fakat demokratik, halkçı, ilerici, sosyalizmi ideal edinen dünya kamuoyu Sovyetler Birliği'ni hiçbir zaman yalnız bırakmamıştır. Emperyalistlerin, tekelcilerin provokasyonlarını önlemek, açığa vurmak bakımından dünya demokratik kamuoyunun çabaları tarihsel bir önem taşır. Sovyetler Birliği'nde elde edilen her cins başarı dünya demokratik kamuoyunu sevindirmiş, öteyandan tekerci, emperyalist ve kapitalist çevreleri de o nispette saldırgan, iftiracı ve kışkırtmacı

TÜSTAY

durumuna getirmiştir. Yeryüzünün bütün gericileri, emperyalistler, tekerciler, elbirliğiyle Sovyetler Birliği'ne karşı belki de tarihte görülmemiş bir yalan ve iftira kampanyası açmışlardır. Bir yandan da Alman, İtalyan, Japon faşistleriyle militaristlerini Sovyetler Birliği'ne karşı silâhlendirmiş ve saldırıya hazır duruma getirmişlerdir. İkinci Dünya Harbi sırasında Sovyetler Birliği'nin Avrupa kıtasındaki kısmı, yani dörtte üçü yakılmış, yıkılmış, fabrikalar harap olmuş ve Sovyet halkı 20 milyon kurban vermiştir. Faşizmin, militarizmin bu kanlı saldırısından ve bıraktığı harabelerden bu yana aşağı yukarı 25 yıl gibi bir ülkenin tarihinde çok kısa sayılan bir zaman içinde, harbin bıraktığı bütün yaralar sarılmış, kentler, köyler, kasabalar yeniden ve daha modern bir şekilde kurulmuş. Fabrikalar, işletmeler, arabalar, devlet çiftlikleri, kolhozlar, bilim müesseseleri, üniversiteler, okullar daha güzel, daha mükemmel, daha modern şekilde kurulmuş.

Ve Sovyetler ülkesinin İkinci Dünya Harbinden sonra harabe halinde çıkan bölgelerinde anıtlardan başka harbin ve doğurduğu harabelerin herhangi bir izi kalmamıştır.

İkinci Dünya Harbinin bıraktığı harabeler yeni baştan yapılırken ilerleme de durmamış, Sovyetler Birliği ekonomik kalkınma alanında harpten evvelkine kıyasla çok daha büyük bir hızla ilerlemeye, bilim ve teknik alanında ise, dünya kamuoyunu hayretler içine düşüren başarılar kaydetmeye başlamıştır.

Burada sosyalizmin, Marksizmin-Leninizmin gücünü gördüğümüz gibi, Sovyetler Birliği işçi sınıfının, bütün emekçilerin ve bütün bu ulusal güçleri örgütleyen öncüsü Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin gücünü ve büyük yaratıcı olanaklarını da görmekteyiz.

Sovyetler Birliği Devleti 50 yaşındadır. Bu 50 yılın en az on yılı iç Harpler ve İkinci Dünya Harbi ve sonuçlarının onarılmasıyla geçmiştir. Yani 40 yıl içinde Sovyetler Birliği, hemen hemen sıfırdan ve harabelerden hareket ederek bugünkü yüksek derecede sanayileşmiş, gelişmiş bir devlet haline gelmiştir. Bu devlet, bugün Amerika gibi ardında en az 200 yıllık bir sanayileşme geçmişi olan, tarihinde toprakları dünya harplerine sahne olmamış ve kapitalist kampın en kuvvetli devletiyle yarışma halindedir. Sefaleti kaldırmak, yurttaşlarına yüksek bir eğitim seviyesi sağlamak, bilim alanlarında olduğu gibi, mesken inşaatı, kömür, çelik, petrol, et ve yağ üretimi gibi alanlarda Birleşik Amerika'yı geride bile bırakmıştır.

Bu 40 yıl içinde yeryüzünde kapitalizm yolundan kalkınan hiçbir devlet yoktur. Hattâ denebilir ki, kapitalizm yolundan sanayileşme devri, kapitalizmin emperyalizm aşamasına geçişi ile, yani XIX. yüzyılın sonlarına doğru kapanmıştır. Kapitalist yoldan sanayileşen Avrupa ülkeleri ve Amerika bu süreci işçi sınıfının ve emekçi halkın

ezilmesi, insanlık ve sosyal haklarından yoksun edilmesi, derin ve şiddetli bir enflasyon ve sefalet bahasına sağlamışlardır. Sovyetler Birliği'nde ise, bu sanayileşme sürecinde enflasyon, halk yığınlarının sömürülmesi ve ezilmesi gibi bir belirti görülmediği gibi, sanayileşme geliştiği, üretimin yükseldiği oranda halkın hayat seviyesi de yükselmiş, refah geniş emekçi yığınlarının istifade ettiği bir gelişme haline gelmiştir.

Sosyalizmin, Marksizm-Leninizm'in ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin yaratıcı, demokratik ve halkçı gücü bu alanda da kesin bir şekilde görülmektedir.

Sovyetler Birliği Devleti 30 Aralık 1922 tarihinde kuruldu ve ilân edildi. Bu tarihte bütün Cumhuriyetler Sovyetlerinin Birinci Kongresi yapıldı. Bu kongrede, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ilânı oybirliğiyle kararlaştırıldı. Böylece 1917 Ekim Devrimiyle esasları atılan Sovyet halklarının kardeşçe işbirliği temelinde yeni Sovyet Federatif Devleti kurulmuş oluyordu. Bütün devletler Birliğe katılma kararını serbestçe almışlar ve böylece sosyalist egemenliğin temeli özgürlükle alınan bu birleşme kararı olmuştur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni kurma kararını şu cumhuriyetlerin temsilcileri almışlardır: Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Belorusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Trans Kafkas Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti (Ermenistan, Azarbaycan ve Gürcistan).

Sovyet halklarının özgür bir şekilde bir araya gelmeleri, yeni bir Anayasanın hazırlanmasına da yolaçtı. Bu Anayasa, 31 Ocak 1924 tarihinde Sovyetlerin İkinci Kongresinde onaylandı.

1924 yılında Türkmenistan ve Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri kuruldu. 1929'da ise, Tacikistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti meydana geldi. 1936 yılında ise, muhtar Cumhuriyetler olan Kazakistan ve Kırgızistan Federe Cumhuriyet haline geldiler ve Birliğe katıldılar. Aynı yılda Trans Kafkasya Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyetini kuran Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri olarak doğrudan doğruya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğine katıldılar.

1939-45 yıllarında Ukrayna'nın birleştirilmesi sağlandı. 1940 yılında Letonya, Litvanya ve Estonya emekçilerinin devrimci savaşı sonunda bu ülkelerde Sovyet müesseseleri kuruldu. Ve bu üç ülke Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri olarak Birliğe katıldılar. Muhtar Moldavya Cumhuriyeti ise, ülkenin birleştirilmesinden sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak Birliğe katıldı.

MOSKOVA

Moskova'nın etrafı çepeçevre orman. Uçaktan görülüyor. Koskoca kent sanki yine koskoca bir parkın içine oturtulmuş gibi. Tepeden şehrin merkezine inen yollar uzun cetveller gibi. Otomobiller sağa sola üşüşen karıncalar, hamam böcekleri gibi. Şehirde gökdelenler. Şehrin etrafında Batı ülkelerinde ve bizde alıştığımız manzara görülüyor. Sefalet kuşakları yok. Yani birçok batı ülkelerinde de bizde de görülen gece kondular, teneke mahalleleri yok. Büyük aydın, ışıktan yapılmış gibi ultra modern bloklar. Ama gözün alabildiği kadar. Daha sonra öğrenecektik ki, İkinci Dünya Harbinde Ukrayna'nın, Beyaz Rusya'nın, Moldavya'nın, yani ülkenin Avrupa bölümünde kalan kentler, köyler yerle bir olmuş. Harabelerin yerini bugün temiz aydın kentler almış. Daha sonra Ivan Vasilyeviç kaç defa yaralandığını, aldığı maddelerin hikâyesini anlatmıyordu. Daha sonra bunları başkaları anlattılar.

Hava alanında bizi Naile karşıladı. Başkır kızı Naile. Türkçesi mükemmel. «Moskova uçaktan çok güzel göründü. Mesken yapımında Amerikayı geçmişsiniz» dedim. «Kim söyledi?» dedi. «Birleşmiş Milletlerin İstatistiklerinde okudum.» «Öyledir,» dedi.

Moskova sokakları yüksekte görüldüğü gibi, uzun, geniş ve temiz. Ama tıklım tıklım dolu. Trafik hızlı. Yaya kaldırımları dolu dolu. Yayaalara adım başına yer altı geçitleri yapmışlar. Trafik hiç aksamıyor. Sokaklarda tramvay yok. Otobüs ve trolleybüs işliyor. Ama duraklarda yolcular değil de otobüsler, trolleybüsler kuyrukta.

Misafirler evi minyatür bir dünya. Asyalılar, Afrikalılar, Araplar, İspanyollar, Yunanlılar, Güney Amerikalılar, Hindistanlılar, Fransızlar, İtalyanlar, Almanlar, İngilizler, Amerikalılar. Hepsi bir arada. Hintli ile İngiliz, Viyetnamlı ile Amerikalı diz dize sorunlarının içine dalmış, birbirine yardım yolları aramanın rahatlığı içinde. Çoğu da gezi plânlarını hazırlamakla meşgul Sovyet mihmandarları ile. Ivan Vasilyeviç bize Moskova'daki Sovyet Halk Ekonomisi Sergisini gezmemizi salık verdi. Geziye başlamadan Sovyetler Birliği hakkında genel bir bilgi edinme istiyorsanız Sergiyi mutlaka görmelisiniz, dedi.

Sovyetler Birliği Halk Ekonomisi Sergisinde

Naile esmer bir gençle döndü. İşte Sergi mihmandarımız Hacı Muhammed, dedi. Hacı Muhammed'in gözleri cıvı cıvı. Ta göz bebeklerine kadar gülüyor güldüğü zaman. Hoş gelmişseniz dedi. Tatlı bir Azeri diliyle. Ama Türkçeyi de kusursuz konuşuyor. Anadolu uşağı gibi tatlı tatlı, «toprak» değil de «torpağ» diyor. Yaprak değil de «yarpağ» diyor.

Hacı Muhammed evvelâ sergi üstüne genel bilgi verdi. 1939'da Tarım Sergisi olarak kurulmuş. 1941'e yani Hitlerlerin saldırısına kadar öyle kalmış. 1941 yılından 1945 yılına, yani harbin sonuna kadar kapanmış. 1945'de tekrar tarım sergisi olarak açılmış. 1956'da sanayi sergisi, 1959'da tarım, sanayi ve inşaat sergileri birleşerek Sovyetler Birliği Halk Ekonomisi Başarıları Sergisi olmuştur.

Serginin kapsadığı toprak 211 hektar. 78 pavyonu var. 100 bin makine traktör, füze, suni peykler, uzay gemileri vs. gösteriliyor. Gösterilen her eşyanın önünde insan bir dakika dursa, serginin gezilmesi altı ay sürermiş. Sergide 36 kilometre asfalt yol var. 40 bin de meyve ağacı. Personeli altı bin kişi. Her yıl sergiyi dış ülkelerden 300 bin kişi geziyor. Sergi yalnız makinelerin falan gösterildiği bir yer değil. Aynı zamanda yeni icatların gösterildiği, incelendiği bir yer. Okul. Yeni icatlar yapanlara sergi idaresi binek otomobilinden, kamyon dan tutun da altın kol saatine kadar değişik armağanlar veriyor. Sergi aynı zamanda bir okul olduğundan Sovyetler Birliğinin her yönünden mühendisler, uzmanlar, bilim adamları tecrübelerini artırmak, yenilikleri öğrenmek için sergiye geliyorlar. Bir hafta devlet hesabına kalıyor, incelemeler yapıyorlar. Bu şekilde her yıl sergiyi 200 bin kadar uzman ve mühendis ziyaret ediyor.

Hacı Muhammed bu bilgiyi bize serginin girişindeki holde ayak üstü verdi. Hol resimlerle dolu. Bir tarafta Lenin'in Parti Kongresinde delegeler arasında büyük bir yağlı boya resmi. Daha ötede yine Lenin'in Toprak ve Barış Dekretleri. Karşı tarafta bu sefer fotoğraf ve rakamlar. Sovyetler Birliği'nin kuruluşu ve gelişmesi. Bugün Birliğe üye 15 Sovyet Sosyalist Cumhuriyet var. Bunlardan en büyüğü Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti. Nüfusu 150 milyon. En küçüğü Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Nüfusu 1 milyon 200 bin. En büyük cumhuriyet de, en küçük cumhuriyet de Milliyetler Meclisinde aynı sayıda milletvekili ile temsil ediliyor. Bütün cumhuriyetler büyüklükleri ne olursa olsun Meclise 32 milletvekili gönderiyor. Milliyetler Meclisinin başkanı Nasrettinova. Yüksek Sovyet Meclisinin başkan yardımcısı ise Şamama Hasanova. Kendisi kolhoz başkanı.

Bu resimlerde, duvarda asılı duran rakkamlarda bile Sovyetler Birliği'nin milli meseleyi kökünden ve bütün halkların menfaatlerine kalkınmalarına ve sosyal ilerlemelerine uygun bir şekilde çözümlendiğini gösteriliyor.

Hacı Muhammed yavaş yavaş ilerleyerek, kolunu duvara doğru uzatarak duvarları dile getiriyor: Hitlerlerin saldırısı sonucunda 1941-45 yıllarında 1710 şehir harap olmuş. 72 bin köy yıkılmış. 32 bin de fabrika. Sovyet halkları 20 milyon ölü vermiş. 20 milyon

çalışan, üreten, düşünen, yaratan kol ve kafa. Bu saldırı Sovyetler Birliğine 2 trilyon 500 milyar altın rubleye mal olmuş.

Bu yıkımın izleri harpten sonra çok kısa bir zamanda siliniyor. Sovyet sanayi üretimi, daha 1948'de yani harbin bitmesinden üç yıl sonra, harpten önceki ne yani 1940 yılının seviyesine ulaşıyor. Tabii aynı zamanda harpten dönen savaşçılar, silâhı bırakıp, harabe halindeki şehir ve köyleri onarma işine giriyor. Yani üretimle onarım yanyana yürüyor.

Yanyana yürüyor ama, yıkılmış olan on binlerce kenti, köyü ve işletmeyi onarmak, emek istiyor, para istiyor, zaman istiyor.

1946 ile 1970 yılları arasında elektronik, atom, elmas, roket, tabii gaz gibi yeni sanayi kolları kuruluyor. Ve yeni kurulan bu sanayi kolları, baş döndürücü bir hızla gelişerek, çok daha eski bir geçmişi olan gelişmiş kapitalist ülkeleri geride bırakıyor.

Sovyet devletinin kurucusu Lenin, Komünist Partisinin 8. Kongresinde ülkeyi elektrikleştirme planını gaz lambası ışığında okumuştur. ... Yıl 1920.

Moskova'da Halk Ekonomisi Başarıları Sergisini dolaşmaya devam ediyoruz. Mihmandarımız Hacı Muhammed rakamları konuşuruyor. Elektrik hem sanayi hem de tarımın şah damarında akan kan. O olmadı mı ne aydınlık, ne modern sanayi, ne tarım. Ne de ekonomi. Anlatıyor Hacı Muhammed. Duru, sakın heyecanı ile. Ağır başlılık, içtenlik, serin kanlılık Sovyet insanının niteliğidir. Hayalle gerçeği öyle bir karmışlar birbirine ki, bazan gerçek hayali aşıyor. Geride bırakıyor. Hacı Muhammed bir an için siliniyor gözümün önünden.

1920 deyiz. Lenin'in Kremlin'deki çalışma odasında. Lenin oturmuş kitab yığınlarının arasında. Parmağı şakağında. Meşhur İngiliz yazarı ve tarihçisi Uells'le (Wells'le) konuşuyor. Uells dünyaca tanınmış İngiliz yazarı Bernar Şou'la beraber, İngiltere'de sosyalist aydınları çatısında toplayan meşhur Fabian akımının kurucularından. 1917'de Oktobr Devrimi ile yer yüzünün ilk sosyalist devleti kuruluyor. Birinci Dünya Harbinin son yıllarına rastlıyor olay. Harbin ateşi içinde dünya kamuoyu olup biteenin, yeryüzünün gelmiş geçmiş bütün devrimlerin en büyüğünün gerçekleştiğini anlayamıyor. Kapitalist alemin büyük haber ajansları da dünya harbini fırsat bilip dünya kamuoyundan gizleme veya onu küçümseme çabasında. Meşhur Amerikalı gazeteci Con Rid bu komplö ablukasını yarıyor. Büyük bir reportajla dünya kamuoyunun Büyük Oktobr Devrimi'ni anlamasına yardım ediyor. Reportajın adı üstünde: Dünyayı Sarsan On Gün.

Dünyanın bütün ilerici, sosyalizmden, insanlığın gerçek kurtuluşundan yana insanların soluğu kesilmiş bekliyor. Yeryüzünün ilk sosya-

list devleti kaç gün dayanacak diye. Hattâ Paris Komünasının rekorunu kırabilecek mi diye bahse girişenlerin varlığından sözedilir. İlerici, devrimci insanlığın bu endişeli, soluğu kesik bekleyişi hiç te yersiz değil. Harbi zaferle bitiren Antant Devletleri Karadenizden, Orta Avrupalıdan, Baltıktan, Kuzeyden, Sibiryadan 14 emperyalist devlet veya yamaları hep birlikte Sovyetlere saldırı hazırlıkları içinde. Kısa zamanda hazırlıklar eyleme de dönüşmüş. Saldırı gerçekleşmiş. Emperyalist orduları Çarlığın kalıntıları ile Beyaz generallerle yeryer birleşmiş. Kan gövdeyi götürüyor. Beyaz ordular bir yandan, Sovyetler ülkesine dalan emperyalist ordular öte yandan çekirge sürüleri gibi geçtikleri bölgeleri yerle bir ediyorlar.

Ama bir yandan da Kızılordu kurulmuş. Korkunç bir yokluk içinde. Çıplak ayaklı askerler, yarı aç, yarı tok askerler. İşçi taburları, köylü birlikleri çelik gibi bir imanla yeryüzünün ilk sosyalist devletini savunuyorlar. Ve düşmanı bütün cephelerde püskürtüyorlar. Dünya proletaryası da yeryüzünün ilk sosyalist devletini imdadına yetişiyor. Karadeniz'de Sovyet topraklarına çıkarma yapmaya giden Fransız donanmasında tayfa ayaklanıyor. Subaylarını, kaptanlarını emperyalizmin bütün ajanlarını esir ediyor. Fransız işçi sınıfı, sınıf kardeşlerine karşı silâh kaldırmıyor. Fransız emperyalistlerinin elini büyüyor. İngiliz, Polonya, Çek, Japon ve Baküye giren Türk birliklerinde bu dayanışma hareketleri birbirini izliyor. Proletarya enternasyonalizmi kendini gösteriyor.

İngiliz yazarı Uells bu anababa günlerinde bir yolunu bulup Moskova'ya gidiyor Lenin'le görüşmeye. Lenin İngilizce konuşuyor. Lenin rahatça altı yabancı dil konuşmuş. Uells'le İngilizce konuşuyor. Sovyetlerin yarınını anlatıyor Uells'e. Uells tarihçidir, romancıdır. Ama bildiğimiz türden romancı değil. Kendisine modern Jül Vern derler. Jül Vern gibi hayali fantezi romanları yazan bir romancı. Yani hayali pek kuvvetli bir yazar.

Uzun uzun dinliyor Lenin'i. Saatlerce dinliyor. Notlar alıyor. Pek münakaşa etmiyor Lenin'le. Dönüşte bir sıra yazı yazıyor genç Sovyet devleti hakkında. Düşmanlık yapmıyor. Fakat Sovyetlerin mevcut kesmekeşten kurtulabileceklerine de inanmıyor. Lenin'e hayran. Ama onu fazla hayalci buluyor. Hatta Lenin'e «Kremlin'in hayalçisi» diyor.

Sovyetler dünyasında gerçeğin hayali aştığına dair ilk örnek budur. Daha sonra Uells hatasını anlayacak, Lenin'in karanlığın ötesini görebildiğini itiraf edecek «hayalci olmayan meğer gerçekçi olamazmış» sözünü söyleyecektir.

... Hacı Muhammed'in eli duvarda helezonlar çizmeye devam ediyordu: Krasnoyarsk, dünyanın en büyük elektrik santrali. Tekbaşına yılda 20 milyar kilovat saat elektrik üretiyor.

1920'de Sovyetler'de üretilen elektrik yalnız 500 milyon kilovat saati.

1971'de 800 milyar kilovat saat oldu.

1975'de ise 1 trilyon 65 milyar kilovat saat olacak.

Adam başına düşen sanayi üretimi bakımından, üretim araçları üreten sanayi bakımından, modern teknoloji, elektronik sanayi bakımından Birleşik Amerikayı 1980 yıllarında geride bırakacak. Çünkü Sovyetler Birliği'nde sanayi gelişme hızı % 12 civarında, Birleşik Amerika'da % 2,5 civarında. Daha şimdiden, çelik, kömür gibi üretim dallarında Birleşik Amerika geride bırakılmış.

Sovyetler Birliğinde 1925 yılında ilk otomobil yapıldığı zaman, Birleşik Amerikanın otomobil üretimi bir milyonu aşmıştı ...

Rakkamlar ... rakkamlar filim gibi geçiyor gözümüzün önünden. Ama her rakkamın ardında neler gizliyor? Nasıl büyük bir çaba, nasıl büyük fedakârlıklar pahasına bu rakkamlara ulaşılmış. Bunu görebilmek çok zor. Ama büyük bir kuruluşu anlayabilmek için kaçınılmaz. Bolşeviklerin, Lenin'in yetiştirdiği devrimci kuşağı düşünürken hep Mitolojinin Atlası gelir gözümün önüne. Atlas dünyayı omuzlarının üzerinde taşıyan tanrı. Bolşevikler dünyanın altıda birini omuzlarında taşımışlar. Dünya barışını, güvenliğini, halkların kurtuluşunu da. Çarlık Rusyasını aldıkları gibi karanlığın kucagından geçirip oturmuşlar aydınlığın içine. Devler ölçüsünde, devlere yakışır ve tarihte daha bir benzeri olmayan bir zaferdi bu. Bolşevikler kuşağının çocuğu belki de torunudur Hacı Muhammed. Tarımı anlatırken 32 bin 200 kolhozumuz, yani kolektif çiftliğimiz var diyor. 15 bin 500 de sovhos yani devlet çiftliği.

Sovyet devletinin elli yıllık varlığı sırasında, 1971 yılının sonuna kadar 2 milyon 58 bin traktör hizmete girmiş. Dokuzuncu Beş Yıllık Plân 1 milyon 700 bin traktör daha verecek. Bugün 640 bin kombayn işliyor. Beş yıllık plân 541 bin daha verecek. Halihazırda 1 milyon 262 bin kamyon var tarımda. 9. Beş Yıllık Plân, bunlara 1 milyon 100 bin katacak. Ama Sovyet sanayiinin kapasitesi bu verilen rakkamların üstünde. Çünkü yapılan tarım aletlerinin önemli bir kısmı yardım olarak gelişmekte olan, Üçüncü Dünya Ülkelerine gidiyor. Mısır, Suriye, Irak, Cezayir, Gine, Kongo Halk Cumhuriyeti, Yemen Halk Cumhuriyeti gibi ülkelere yardım olarak veriliyor. Küba gibi sosyalist bir ülkenin de Sovyetler yardımına, sanayi alanında olduğu gibi tarım aletlerine de ihtiyacı var. Bu ülkeye de istediği tarım aletlerini veriyor. Bir de gübre sorunu var. Bunun için gelişmiş bir kimya sanayii gerek. Bu da her dalda her kolda olduğu gibi Sovyetler Birliğinde yoktan var olmuş bir sanayi. Bu sanayi kolunun da şöyle bir gelişme süreci var. 1940'da yani İkinci Dünya Harbinin evel: 3,1 milyon ton. 1965'de 27 milyon ton. 1970'de 46 milyon

ton. 1971'de 50 milyon ton. Dokuzuncu Beş Yıllık Plân sonunda yani 1975'de suni gübre üretimi 72 milyon tona yükselecek.

Tarım karışık bir sorun. Yerli ağır sanayi ve kimya sanayii kurulmadan tarımın modernleşmesi, makineleşmesi hayal. Böyle anlatıyor Hacı Muhammed. Ama bir yandan da sosyal düzen kararlastırıcı rol oynuyor. Tarımda güçleri birleştirmeden, kolektifleştirmeden büyük sonuçlar alınmıyor. Gelişme olamıyor.

Büyük Ekim Sosyalist Devriminden sonra tarım sorununu çözmek kolay olmadı. Ekim Devrimi ile iktidara gelir gelmez Lenin'in ilk işlerinden biri de Toprak Dekreti diye tarihe geçmiş olan toprak reformu buyruğudur. Bu buyrukla toprak millileştiriliyor. Yani büyük toprak beylerinin mülkiyetinden çıkıyor. Köylüye dağıtılıyor, bir yandan da kolektifleşmeye gidiliyor. Ne var ki, herşeyde olduğu gibi toprak ilişkilerinde de toplum Çarlık düzeninin geri şartlarından çıkmıştır. Bu gerçeği hiç bir zaman gözden uzak tutmamak gerek. Gericilik, kulaklar, büyük toprak beyleri halâ kuvvetlidir. Hattâ sosyalist devlete kafa tutmaya kadar, harmanları yakmaya, ambarları yok etmeye kadar işi vardırırlar. Halkı açlığa mahkûm ederler. Köylü ise asırların karanlığının ağırlığını omuzlarında taşır. Bazan kendi kendine karşı çıkar. Tutucudur. Dinin, kör inançların halâ kölesidir. İşçi sınıfı imdadına yetişmelidir. Mutlaka. Başka çıkar yol yok. Kader gerek, okul gerek, uzman gerek, makine gerek, gübre gerek, örgütçü gerek. İşçi sınıfı köy emekçilerinin imdadına yetişir. Lenin gösterir. Komünist Partisi gösterir bu çıkar yolu.

İlk gençliğimde okudum Şolohov. Uyandırılmış Toprağı. Leningrad'lı işçi Davidovun Don ırmağı boylarındaki Kazak köylerinde 1929-30 yıllarında mücadelesi Atlasın, dünyayı boynunda taşıması değil de nedir? Davidov işçi sınıfının, bütün emekçilerin öncü sınıfını örgütleyen Komünist Partisinin köye uzanan koluydu. Davidov dünyayı omuzlarında taşıdı. Üstün geldi.

Tarımın kolektifleştirilmesi demek yalnız, bütün güçleri birleştirmek, makineleştirmek, modernleştirmek, öküzün, atın, kara sapan hattâ pulluğun temposundan kurtarmak anlamına gelmiyordu. Onu traktörün, kamyonun uçak ve helikopterin temposuna ulaştırmak anlamına da gelmiyordu yalnız. Aynı zamanda tarımla sanayi arasında da geliyordu. Nüfus hızla artıyor, sosyal ve sağlık servislerinin gelişmesi, hayat seviyesinin sürekli olarak yükselmesi, ömürlerin uzamasını sağlıyor. İnsanlar daha uzun zaman tüketiyor, daha iyi daha kaliteli yemek istiyordu. Pulluk, beygir temposu ile bu gelişmeye ayak uydurmaya imkân yoktu. Çarlık Rusyasında halk yığınlarının sefaleti diilere destendi. Kıtliklar, salgın hastalıklar milleti kırar geçerdı. Ortalama yaşama oranı dünyanın en düşük olan yerlerin-

den biriydi Çarlık Rusyası. Ama aynı Çarlık Rusyası tahıl ve un ihraç ederdi ... Toplum düzenindeki çelişme böylesine sivriydi.

Sosyalist toplumun gelişmesi tarımda kolektifleşmeyle beraber başka bir zorunluğu daha ortaya koyuyordu: Tarımı sanayi ile birleştirmek, bütünleştirmek. Tarım sanayi kompleksleri, tarımı sanayileştirmek, zorunluğundan doğdu.

«Tarım ürünlerini şimdi yerinde işlenmeye doğru gidiliyor. Sanayi artık tarımda yerleşti. Bu yoldan sonuna kadar ilerliyeceğiz» diyor, Hacı Muhammed.

Ve oradan Kozmos kesimine geçiyoruz.

KOZMOSTA

Dünya sorunlarının hiç olmazsa bir kısmı uzayda, uluslararası dille kozmosta çözümleniyor. Kozmos araştırmaları alanında elde edilen başarılar en kısa zamanda dünya kamuoyuna mal oluyor. Başarıyı sağlayan ülke hakkında derin bir sempati uyandırıyor. Fakat herşeye rağmen bilimdir. Ve bilimi politik gayelere feda eden, spekülasyon yönüne giden belki dünya kamuoyunu bir zaman aldatabilir, ama sonunda yine kendisi zararlı çıkar. Sovyetler Birliği bundan ötürü bilimin öteki kollarında olduğu gibi Kozmos araştırmalarında da bilim verilerinin dışına çıkmamakta, özellikle gösteriden, spekülasyonlardan çekinmekte, ancak bilimsel sonuçlar elde edildikten sonra konuşmaktadır.

Halk Ekonomisinin Başarılarını gösteren serginin Kozmos bölümüne girdiğimiz zaman, Hacı Muhammed'in yüzü daha da aydınlandı. Paviyon yapma yıldızlar, raketler, uzay gemileri, telekomünikasyon uyduları ile dolu.

Uzaya ilk çıkan Gagarin'in Vostok gemisi, Uzay'da ilk defa boşluğa çıkan Leonov. Orada. Leonov Odessa ile Vladivostok arasını 15 dakikada almış. Dile kolay. 7 bin kilometre kadar. Aya ilk inen roket, Venüse uçan, Venüs'ün toprağına inen ve orası hakkında ilk defa yeryüzüne bilgi ulaştıran füzeler. Merihe inen ve onun sırlarını önemli ölçüde çözümlleyen füzeler. Hepsinin de kendine göre adı var. Aya ilk defa inen füze. Ay'da araştırma yapan Lunahod laboratuvarı. Ay otomobili. Aya gidip de toprağını delen hem de inişi zor bir dağlık bölgeden 30 santim derinliğinden toprak getiren uzay aracı. Yer gök hep yıldızlar, uzay gemileri, füzeler roketlerle dolu.

Tarih eski Mısırlıların Güneş gemileri yaptıklarını yazar. Güneş gemileri ile eski Mısırlı bilginler Uzayda güneşe doğru yol almayı hayal etmişler. Güneş gemileri arkeologlar tarafından Firavun mezarlıklarında bulunmuş. Bugün onları Mısır müzelerinde görmek mümkün.

İnsanlık yüzyıllar boyunca bir gözü yerde biri de gökte yaşamış. Güneşin, yıldızların, ayın sırları ile oyalanmış, onlara çözüm yolları aramış. Onları sevincine acısına katmış. Şiirleştirmiş, şarkılaştırmış. Yıldızı, ayı, güneşi insanlığın günlük yaşantısından acısından sevincinden ayıramazsın. Hissi tarafın yanında bir de bilim tarafı var. Eski Yunan bilginlerinden Ptoleme, o zamanın anlamına göre, Güneş demiş döner dünyanın etrafında. Orta çağ kilisesi derebeylik düzeni buna yapışmış durmuş. Dünya mı döner güneşin etrafında, güneş mi döner dünyanın etrafında. Ortaçağ skolastiğine, derebeylik düzenine karşı devrimcilerin savaşının bir parçası haline gelmiş bu sorun. Kopernikus, Jardano Bruno ve Galile bilimle, güneşin yerinde durduğunu, dünyanın onun etrafında döndüğünü ispatlamışlar. Ama skolastik bilim falan dinlemez. Bilginlerden ilk ikisi ateşte yanarak skolastiğe, derebeyliğe karşı savaşta can vermişler, üçüncüsü ömür boyunca zindanda çürümüş.

Devrimci bilim, dünya devrim hareketinin bir kolu olarak skolastiğin, gericiliğin, tutuculuğun değişik şekilleri ile yüzyıllarca boğuşa boğuşa ilerlemiş. Uzay yolunun yeryüzünün ilk sosyalist devlet tarafından açılması bir rastlantı değildir. Bu mücadele mantığının en tabii bir sonucudur. Uzay yolunu, gerek teorik hesapları, gerekse bu teoriyi pratiğe uygulayarak ilk açan Rus bilginini Tsiolkovskidir. Bu bilgin ilk defa plânlarını uygulama fırsatını Sovyet egemenliğinde buluyor. 1933'de ilk füze onun hesapları ile atılıyor. Bu füze 20 saniye işliyor. 4 kilometre yükseliyor. İkinci Dünya Harbi şüphe yok ki, bu araştırmaları sekteye uyratıyor. Zaferden sonrası malûm. Ama drada büyük bilgin Tsiolkovski 1936'da ölüyor. Yerine bütün bir bilginler kuşağı bırakıyor. Bu kuşağın başarılarını bugün artık dünya biliyor.

Kozmos paviyonunda Hacı Muhammed tavanda asılı şöyle orta boy bir füzenin altında durdu. Bu füzenin adı Yantar diyor. Jeofizik füzedir. Deneme safhasındadır. Bu jeofizik füzeler yakıtız hareket ederler. Havanın oksijenini yakarlar. Hızları bu deneme safhasında bile öteki füzelerden üstündür. Saniyede 180 km. Sovyet bilginleri Yantar'ın hızını saniyede 1000 km çıkaracak plânlar üzerinde çalışmaktadırlar. Yakında bu hedefe de ulaşılacak. Ayak üstü kabataslak bir hesap yaptık. Aya gidiş geliş bir saatten az bir zaman içinde yapılacak. Gezegenler yolu daha geniş olarak açılacak insanlığın önünde.

Bilginler Yantar'a hava tabakasının dışında yakacak hava deposunun eklenmesi için çareler de arıyorlarmış.

Hacı Muhammed konuşuyor: Aya adam göndermenin Ay araştırmaları için büyük bir kıymeti yok. Gösteriş tarafı var, ama, bilim bakımından mesele ele alınırsa, otomatlar da insanın yaptığını

yapabiliyor. Hem çok daha ucuza. Otomatlar 25 misli daha ucuza mal oluyor. Hesapladık. Bir astronotun ay üzerinde geçirdiği bir saniye için 30 bin dolar harcanıyor. Apollo-17'nin astronotları Ay'da 71 saat kaldıklarına göre, astronot başına 6,5 milyar dolar harcanmış oluyor. İki kişiye 13 milyar dolar. Astronotların Ay yüzeyinden topladıkları taş-toprağın Ay'a ait olduğu kesinlikle söylenemez. Ay'a yağan meteoritler de olabilir. Bu kararsızlıktır ki, Amerikalı bilginleri şüpheye düşürdü. Araştırmalarını daha sağlam yürütebilmek için bizden 20 gram Ay toprağı istediler. Çünkü bizim otomat toprağı otuz santimetre derinden almıştı. Verdik.

UKRAYNA VE BAŞKENTİ KİEV

Ukrayna Fransa'dan büyük bir ülke. 601.000 km². Nüfusu 48 milyona yakın. Uçsuz bucaksız stepleri var. İnsanı sükunet, enginlikte saran stepler. Koyu serin ormanları var Ukrayna'nın. Sıra dağları. Yeşil vadileri. Sakin, ama güçlü ırmakları ve denizi.

Çok zengin bir ülke Ukrayna. Toprağın altı da zengin üstü de. Toprağın altı kömür, linyit yatakları, petrol, tabii gaz, demir cevheri, manganez, potas, titan, nikel, granit, mermer, grafit, alçı, bazalt gibi zenginliklerle dolu.

Bu doğal zenginliklerini işleyen gelişmiş bir sanayiye sahip ülke. Uçak üretiyor, hem de dev yolcu uçakları üretiyor Ukrayna, minyatür radyoelektrik aletleri, kuvvetli türbinler, buzdolapları, televizyon aletleri ve dakik aletler üretiyor. Bu aletler hem Ukrayna'nın kendi ihtiyaçlarını karşılıyor. Hem öteki kardeş Sovyet cumhuriyetlerine gönderiliyor. Hem de dünyanın birçok ülkelerine ihraç ediliyor.

Ukrayna'nın uçsuz bucaksız tarlalarında buğday, şeker pancarı, patates, sebze, meyve ve üzüm yetiştiriliyor.

Taras Şevçenko'nun sakın babacan yüzünü, şiirini, Gogol'un Biyelgorod hikâyelerini anmadan Ukrayna'yı kafaya ve kalbe sığdırmak imkânsız. Ukrayna köylülerinin yaz günleri evlerin bahçelerinde votka çektiklerini, soğan kabuğuyla ona nasıl bir renk verdiklerini tatlı tatlı anlatır Gogol. Votka deyince aklıma geldi. Ukrayna'lının kendilerine özgü bir votkası var. Garilka diyorlar. Şişenin altında acı bir sivir biber yatar. Kıpkırmızı. Votka değil barut suyu. Ukrayna steplerinden kopup gelen ustura gibi kış rüzgârlarına karşı en sağlam zırh garilkadır diyorlar güler yüzlü Ukraynalılar.

Kiyev'i dolaşıyoruz. Güzel güneşli bir gün. Septe kurulmuş, etrafı düz ova olmasına rağmen şehir tepeli, inişli çıkışlı. Sanki şehir değil, içinde evlerin bulunduğu koca bir park. Görmüş geçirmiş bir

kent Kiyev, Ukrayna gibi. Zengin ülke istilâcılarının iştahını her zaman kabartmış. Tatarlar, Moğollar, Polonyalılar, Almanlar ülkeyi değişik devirlerde işgal ve yağma etmiş. Hattâ Osmanlılar bile buralara kadar uzanmışlar. Tabii bu konuda acı hatıraları en taze olan Nazi işgali. Nazi barbarlığı. 4,5 milyon insan kurban gitmiş Nazi barbarlığına. Ülke 770 gün işgal altında kalmış. 100 bin kadar Ukraynalı Almanya'ya sürülmüş. Yalnız Baby Yarda 90 bin kişi telef edilmiş. Nazi işgali sırasında Ukrayna halkı ellerini bağlayıp oturmamış. Geniş bir direnme hareketi başlamış. Bir yandan Ukraynalı partizanlar Nazi ordularını vururken, şehirlerde de gizli örgütler işgal kuvvetlerine karşı politik ve askeri eylemlere girişmişler. 68 bin yeraltı örgütü kurulmuş. Nazilerle boğuşma çok kanlı olmuş. Naziler çekildikleri zaman Kiyev'in yüzde seksenini tamamen yıkmışlar. Ama bugün şehirde bir tek harabe yok. Caddeler, sokaklar, geniş temiz ve aydın. Binalar modern.

Naziler tarafından Almanya'ya ve işgal altında kalmış olan ülkeye sürülmüş olan Ukraynalı'lar bulundukları yerlerde de Nazilere karşı politik, askeri eylemlere katılmışlar. Fransa'ya götürülenlerin bir kısmı kaçmak ve Fransız yeraltı hareketine katılmak imkânını bulmuş. Meselâ ünlü savaşçı Vasili Porik Fransa'da Nazilere karşı savaşta şehit düşmüş. Mezarı Fransa'nın Pa dö Kale şehrinde.

Ukrayna halkı yiğit evlatlarının hatıralarını unutmamış. Kardeş mezarlığı yemyeşil bir parkın içinde. Halkın, buranın taşına toprağına şefkatle baktığı besbelli.

Güzel bir gelenek yaratmış Ukrayna emekçileri. Gençler evlenme töreninden evvel, gelin duvağı, erkek güveylik elbise ile kardeş mezarlığına gidiyorlar. Birer demet çiçek bırakıyor, birkaç saniye duruyor, düşünüyorlar bir kardeş mezarının önünde.

Tören bu anma anından sonra başlıyor.

Ukrayna Birleşmiş Milletlere üyedir. Hatta bu uluslararası örgütün kurucularındandır. Sovyetler Birliğinden başka, Ukrayna, Beyaz Rusya da Kurucu Üye olarak Birleşmiş Milletlere girmişlerdir. Birleşmiş Milletler Anayasasının hazırlanmasında gerek Ukrayna'nın gerekse Beyaz Rusya'nın emeği geçmiştir. Bu iki ülkenin Sovyetler Birliği ile beraber uluslararası örgütün kurucu üyeleri arasına girmelerinin sebebi Hitler Almanyasının yenilgiye uğratılmasında gösterdikleri büyük gayret ve fedakarlıktır. Ukrayna Birleşmiş Milletlere bağlı olan ve olmayan birçok milletlararası örgüte de üyedir.

Üretimde de rolü çok önemlidir. Birkaç rakam bu rolü belirtmeye yeter. Mesela Sovyetler Birliğinin ürettiği çeliğin % 45'i, tahılın % 23'ü bu ülkeden çıkmaktadır. Ukrayna'nın kömür üretimi yılda 200 milyon ton. Şeker üretiminde Küba'dan sonra dünyada ikinci gelmektedir.

Yalnız Kiyev şehrinde 8 üniversite, 19 yüksek okul, 293 lise, 39 teknikum var. Üniversite öğrencisinin sayısı 120 binden fazla.

Ukrayna üniversitelerinde dünyanın her tarafından öğrenci vardır. Afrikadan, Güney Amerikadan, Orta Doğu Arap ülkelerinden, Asyadan binlerce genç yüksek tahsillerini Ukrayna üniversitelerinde yapmaktadırlar. Somali baş savcısı hukuk tahsilini Kiyev Hukuk Fakültesinde yapmış.

Kiyev üniversitesinin devrimci gelenekleri çok zengin. Kiyev üniversitesinde okuyan öğrenciler hem 1905 devrim hareketine katılmışlar, hem de 1917 Büyük Sosyalist Oktobr Devrimine.

Kiyev üniversitesinin karşısındaki küçük meydanda Ukraynanın milli şairi Taras Şevçenkonun büyük bir heykeli duruyor.

Mihmandarımız Andrey Andreiç hafif bir tebessümle, «Taras Şevçenko'nun heykelinin buraya konmasının anlamı var» dedi. Aynı yerde devrimden evvel Taras Şevçenko'nun eserlerini, ateşli şiirlerini yasaklayan ve onu Ukrayna'dan sürgün eden Çar İkinci Aleksandır'ın heykeli varmış. Devrimden sonra halk çarın yerine oraya Taras Şevçenkonun heykelinin dikilmesini istemiş. Öyle de olmuş.

Taras Şevçenko 47 yaşında ölüyor. Petersburg'da sürgünde. İçinde yurdunun, Ukrayna'sının ateşiyle ölüyor. Soğuk uçurum gibi şiirleri büyük bir sanat eseri olarak kalıyor. Aynı zamanda insanın içini devrim ateşiyle de dolduruyor.

Taras Şevçenko'nun babası toprak kölesi. Acı bir sefalet içinde doğuyor yarının büyük ozanı. 1847 yılında toprak köleliğine karşı savaşıran Kiril-Metody adlı gizli örgüte üye olduğu iddiasıyla tutsak ediliyor. Askere, angaryaya gönderiliyor genç şair. Orsk kalesine kapatılıyor. Hem yazması hem de çizmesi yasaklanıyor. Çünkü Taras Şevçenko hem ozan, hem de iyi bir ressam. Buna rağmen Şevçenko gece gündüz çalışıyor. Hem şiir yazıyor, hem de resim yapıyor. Şair bir yolunu bulur kaçır ve Ukrayna'ya döner. Çar polisi onu bu sefer Novopetovkoe kalesine atar. Şevçenko'nun, 19. yüzyılın büyük Rus düşünürlerinden birçokları ile yakın bağları var. Bunlar arasında Nekrasov ve Çernişevski de vardır.

1859 yılında Şevçenko'ya tekrar Ukrayna'ya dönmek izni verilir. Ama hemen sonra köylüler arasında devrimci eylemlerde bulundu diye yine tutsak edilir. Ve bir daha Ukrayna'ya dönmesi, kesinlikle yasaklanır. 1861 yılında Şevçenko Petersburg'da ölür.

Şevçenko yaşıyor. Hem de hayal ettiği düzene ulaşmış mutlu bir insan gibi yaşıyor. Hem de ölmek üzere yaşıyor. Bilim, aydınlık, insanlığın mutluluğu için çırpınan bir düzen Ukrayna topraklarını aydınlığa ve mutluluğa kavuşturmuş. Sefalet, açlık, cehalet, kölelik tırganının dolaştığı topraklarda köylü hemen hemen kalmamış. Toprak işçisinin sanayi işçisinden fazla bir farkı yok. O da makinenin

başında. Onun da elinin altında modern teknoloji, elektronik hesap makineleri, enformatiğe yarayan makineler, üniversiteler, teknikumlar, araştırma enstitüleri, kültür sarayları, çocuk yuvaları, bahçeleri var. Artık pulluk, sapan, öküz, beygir, klübe gibi bizde köyün ayrılmaz dekoru olan şeylerin yerini çoktan traktör, kamyon, kamyonet, ekin, harman, toplama makineleri ve modern meskenler almış.

Ukrayna'da Sovyetler Birliğinin her tarafından olduğu gibi 400 kişiye bir doktor düşüyor. Köylüsü için de, işçisi için de. Bütün sağlık servisleri bedava. Köylüsü için de, işçisi için de. Eğitim de tamamen bedava. Üstelik devlet yüksek tahsil yapanlara istisnasız burs veriyor. Köylüsü için de, işçisi için de.

Yalnız Kiyev'de her yıl 24 bin 200 aile yeni evlere taşınıyor. Modern aydınlık evler. Kiralar aylık gelirin % 4'ünü geçmiyor. Geçemez. Kanunla geçmesi yasaklanmıştır.

Ulusal sorun

Ukrayna'da 30 kadar azınlıklar yaşıyor. Ruslar, Beyaz Ruslar, Moldavyalılar, Almanlar, Kafkasyalılar, Kırgızlar, Özbekler vb. Bütün azınlıklar dillerini, kültürlerini, geleneklerini geliştirmekte tamamen serbesttirler. Bu Sovyetler Birliği Anayasasının tanıdığı bir haktır. Anayasa aynı zamanda bir halkın her ne şekilde olursa olsun horlanmasını, aşağılanmasını kesinlikle yasaklamaktadır. Azınlıklar kendi dillerini her yerde kullanabildikleri gibi, kendi dilleri ile okumak, kendi dillerinde gazete, kitap yayınlamak haklarına da sahiptirler. Bunlar yalnız bir anayasal hak olarak rafta kalmaz. Hayatta uygulanır. Rusça, dilleri ayrı halklar arasında ortak bir anlaşma dili olmuş.

Sovyetler Birliğinin en güçlü taraflarından biri de budur. Sovyet halklarının, her alanda birbirlerinin yardımına koşması milli meseleyi halkların yararına çözümlenmesini sağlayan unsurlardan biri olmuş. Halkları birbirine yaklaştırmış, sevdirmiş, kapitalizmin bıraktığı şovenist hislerin, milli düşmanlıkların törpülenmesinde ve zamanla kaybolmaya yüz tutmasında büyük bir rol oynamıştır.

Sosyalist sistemin en büyük kazanımlarından biridir ulusal sorunun bu şekilde çözümlenmesi. Bu bakımdan denebilir ki, ulusal sorunun çözümlenmesinde sosyalist toplum düzeninin varlığı sonuçlandırıcı bir rol oynuyor. Toplumun sınıfsal yapısının değiştirilmesi, sömürücü zümrelerin varlığına, insanın insan tarafından sömürülmesine son verilmesi aynı zamanda ulusal sorunun kökten çözümlenmesi için gereken bütün şartları da meydana getirmiştir.

Sosyalist düzenin ulusal meseleyi bu şekilde bütün ulusların menfaatine çözümlenmesi, ülkenin kalkınmasının başta gelen unsurlarından

biri olmuş. Başta Kiyev olmak üzere hemen hemen bütün harpte Ukrayna baştan başa yıkılmış. 15-20 yıl gibi kısa bir zaman içinde ve zor şartlar altında herşeyi, evi, fabrikayı, köyleri, kentleri baştan başa yeniden yapmak ancak Sovyet halklarının dayanışması, yani ulusal sorunun doğru bir şekilde çözülmesinin bir sonucu olmuş.

1966 yılında şiddetli bir zelzele ile Özbekistan'ın başkenti Taşkent yerle bir oldu. Bütün Sovyet Cumhuriyetleri, bütün Sovyet halkları elele verip yeni bir Taşkent kurmak işine giriştiler. İki yıl içinde yepyeni, daha güzel, daha modern koskoca yeni bir Taşkent kurdular.

EKSKAVATÖR FABRİKASINDA

Kiyev Ekskavatör Fabrikasının hikayesi, İkinci Dünya Harbi sırasında Nazi saldırganlarının işgaline düşmüş bölgelerdeki hemen hemen bütün işletmelerin kaderini yansıttığından ilginçtir.

Fabrika 1890 yılında Çekler tarafından tarım aletleri yapmak üzere kurulmuş. Atelye niteliğinde bir işletmeymiş, ve ancak Oktobr Devriminden sonra gelişmek imkânlarını bulmuş. Oktobr'dan sonra tarım makineleri ile beraber yedek parçalar ve daha başka makineler yapımına başlamış. 1938'de yol inşaatında kanalların açılmasında kullanılan ekskavatörler yapımına girilmiş.

1941'de Nazi saldırısı başladığında fabrika sökülüş ve Ural-lar'daki Tümen şehrine taşınmış, Orada harp sanayiine ve savaşçılara yardım eden üretim yapmış. 1943 yılında Kiyev'in kurtuluşundan kısa bir zaman sonra, fabrika tekrar Ukrayna'nın başkentine getirilip kurulmuş.

Fakat fabrika ile beraber Tümen şehrine giden kadronun önemli bir kısmı orada kalmış. Fabrikanın önemli bir kısmı ile beraber. Yani bir fabrikadan bir fabrika daha doğmuş.

Harp sırasında fabrikanın Kiyev'deki binası tamamen yıkılmış. Bundan ötürü ilk hedef fabrikayı yeniden kurmak ve kaldırmak olmuş. Bu iş 1946 yılında bitmiş. O zamanın ağır şartları içinde bu işin başarılması kolay olmamış. Burada da yıkıma uğramayan kardeş Sovyet cumhuriyetleri yardıma koşmuş ve bu yardımlar sayesinde ağır ve zor şartların üstesinden gelmek nisbeten kolay olmuş. Fabrika 1955'den sonra hidrolik ekskavatörler yapımına başlıyor.

Yılda üretimi 7 bini geçen bu ekskavatörler 3 metre kadar derinlikte çukurlar ve hendekler kazabiliyor. Ve arada bu gibi inşaat yapan 3 fabrika daha kuruluyor. Ve üretim yılda 20 bine yükseliyor. Küçük işler için 6 tonluk, büyük işler için de 12 tonluk ekskavatörlerin bir

kısmı paletli, bir kısmı lâstik tekerlekli. Bu yeni makineler 4,5 metre derinliğe kadar kanal ve hendekler kazabiliyor. Yakın gelecekte üretim iki misline çıkarılacak ve yeni makineler 7 metre derinlikte kanallar kazabilecek.

Bu bilgiyi, bizi fabrika kapısında karşılayan direktör veriyor. Direktör kendisi de yüksek mühendis. Orta yaşlı babacan, çelebi bir insan. Sakin ve sinirlerine hakim. Bizim neleri beklediğimizi biliyor.

Sanayileşmiş ülkelerde büyük fabrikalar, gelişmiş ve geliştirilmekte olan alet, makine ve donatım var. Ama direktör anlıyor ki, biz fabrikanın hikayesi ile beraber insanı da istiyoruz.

Bu bakımdan «fabrikamızda 5 bine yakın işçi çalışır, bunun bin kadarı kadındır» dediği zaman ses tonunu yükseltiyor.

Devletin ve fabrika yönetiminin başta gelen kaygusu iş verimliliğini artırmak. Ama Sovyetler Birliğinde iş verimliliğini artırmak derken yalnız işin ekonomik tarafını düşünmüyorlar. Şüphe yok ki, iş verimliliğinin artması demek, daha fazla üretmek ve işçiye daha fazla aylık demektir. Ama bir de işin başka tarafı var. El emeğinin yerine makineyi geçirmek, işçiye makineyi kontrol eden bir uzman, bir aydın haline getirmek. Sovyetler Birliğinde modern teknolojinin uygulanması, bilimsel teknik devrimin bütünlenmesinin hedefi bunlardır. Sosyalist ekonomi, kapitalist ülkelerde olduğu gibi, modern teknolojinin uygulanmasının sebep olacağı işsizlikten korkmuyor. Esasen böyle bir sorun da yok.

Direktöre bu konuyu sorduğumuzda, endişelerini anladığını söyledi. Bizde fabrika plânında ve ölçüsünde bile gelişme o kadar hızlıdır ki, modern teknolojinin uygulanması ile atelyelerde açıkta kalan işçiler derhal yeni kurulan atelyelere alınarak, yani onlara derhal iş sağlanması mümkün oluyor. Hattâ modern teknolojinin uygulanması, sosyalist ekonominin gelişme hızıyla öylesine atbaşı gidiyor ki, çoğu zaman işçi ihtiyacı bile duyuluyor, dedi.

Bu ihtiyacı gidermek için yeni atelyeleri ve işletmeleri tarım bölgelerinde, iş gücünün nisbeten daha bol olan bölgelerde kurmaya başlamışlar. Bunun faydaları çok ve değişik. Evvelâ tarım bölgelerindeki işgücünü daha rasyonel şekilde harekete geçirmek ve daha rasyonel bir üretici güç durumuna getirmek. Tarım bölgelerinde kurulan Tarım-Sanayi kompleksleri, yani tarım sanayi işletmelerinin yanibaşında, sanayi işletmelerini de tarım bölgelerine bizim deyimimizle, köylere götürmek. – Bizim deyimimizle diyoruz, çünkü daha sonra görecektik ki, Sovyetler Birliğinde bizim anladığımız manada köy kalmamıştır. Köy ve köylü kalmamıştır. Köylü önemli ölçüde uzman işçi, teknisyen, yönetici olmuştur. Modern teknoloji geniş ölçüde köylere de girmiştir. Buna rağmen, sanayi işletmelerinin tarım bölgelerine götürülmesinin, sosyalizmin çözümle-

meye önemle çalıştığı, şehirle tarım bölgeleri arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farkları kaldırmak gibi bir hedefe daha hızla varmaya büyük ölçüde yardım ediyor. Tabii tarım bölgelerindeki fabrika ve atelyeler modern teknolojiye göre kurulduğundan, tarım bölgelerine modern teknolojinin, bilimsel teknik devrimin ve onunla beraber bilimin, aydınlığın girmesi daha da yoğunlaşmaktadır. Modern teknolojinin, bilimin, tekniğin fabrikalara, tarım bölgelerine gittikçe artan bir yoğunluk ve hızla girmesinin doğurduğu çok sorunlar vardır. Emekçilerin bilgileri arttıkça, yaşam seviyeleri yükseldikçe maddi ve moral ihtiyaçları da artıyor. Emekçiler daha iyi hayat şartları, daha yüksek bir kültür ve bilim seviyesi istiyor. Yeni bilgiler, daha da yeni, daha da geniş bilgi susuzluğunu artırıyor. Direktör, «fabrikada 150 kişi araştırma ve proje işlerinde çalışıyor» diyor. 700'den fazla yüksek mühendis var 5 bin kişilik fabrikada. Bu oran gelişmiş kapitalist ülkelerdeki en yüksek oranın çok üstündedir.

Sosyalist sistemin başlıca özelliklerinden biri de bilgi ve kültürü geniş emekçi yığınlarına mal etmek, sosyalist toplumun insanını ve kültürünü sürekli olarak derinleştirmek, kuvvetlendirmektir. Gerçek kültür devrimi budur. Bu yoldan şekli ulusal, muhtevası sosyalist kültür yaratılıyor. Sosyalist kültür yaratılırken, geçmişten kalan ulusal kültür inkâr edilmiyor. Aksine onun geniş halk yığınlarına mal edilmesine, kıymetlenmesine yardım ediliyor. Çünkü yeni sosyalist kültür yaratılırken ondan alınacak çey vardır. Burjuvazi ulusal kültüre sahip çıkmış, onu kendi sınıfsal hakimiyeti için kullanmaya çalışmıştır. Fakat burjuvazinin kendine mal etmeye çalıştığı büyük sanatçılar, düşünürler, yazarlar her zaman ve çoğunlukla insancıl ölçüde yaratmış ve genellikle hakim sınıfın, burjuvazinin baskı yöntemlerini her zaman yermiş, doğruya, iyiye ve güzele yönelmiştir. Bu, burjuvazinin ideologları, sanatçıları yok demek değildir. Fakat bunların hemen hemen hepsi tarihin karanlıklarına gömülü kalmış veya kalmaya mahkum bir duruma girmiştir. Ancak insancıl, ümanist bir soluğu olan düşünür ve sanatçılar tarihin bu kaçınılmaz hükümünden kurtulmak ve yeni kuşaklara ulaşmak olanağını bulmuşlardır. XVIII'ci, XIX'cu yüzyılları Rus yazar, düşünür ve sanatçıların ezici çoğunluğunun Sovyet toplumunda büyük bir saygı görmesinin nedenleri bunlardır.

Bunu ekskvatör fabrikasında da görmek mümkündür. Fabrikanın kültür sarayı vardır. Büyük toplantı salonu, tiyatrosu, sineması, bale okulu, okuma odası ve kitaplığı ile koskoca bir kültür sarayı. Bu kültür sarayında klasik Rus balesi, klasik Rus edebiyatı var olduğu gibi, sosyalist toplum sisteminin gerçeklerinden çıkan şartlara uygun bir sanat ve edebiyat anlayışı, bir düşünme şekli, bir dünya görüşü

de filizlenip gelişmiş. Klasik Rus sanatı bu yeni sanat ve dünya görüşünün doğmasına malzeme olmuş. Hâlâ da oluyor. Yeni sosyalist insan tipi boy atmış ve toplumdaki yerini çoktan almış. Değil yalnız Sovyet toplumundaki yerini, dünya tarihindeki yerini de almış. Bugün artık bir sosyalist insan tipi mevcut yeryüzünde. Bu insan herşeyden evvel, sömürü düzenine günlük yaşantısında yabancı. Ama dünyada bir kısım insanların hâlâ bu düzen içinde yaşadığını biliyor. Hakim sınıfların bu düzen içinde, milli kinleri, şovenizmi, insanları birbirinden ayıracak ve onları karşı karşıya çıkaracak herşeyi yaptıklarını da biliyor. İnsanların önemli bir kısmının cehalet ve sefaletin, sömürge harplerinin, saldırıların kurbanı olduğunu da görüyor. Yani sosyalist insan fildişi kulesine çekilmiş, rahatlığının rehabeti içine gömülmüş değildir. Dünyada barışın kuvvetlenmesinde, harplerin önlenmesinde, insanlığın bir atom harbinden korunmasında omuzlarına düşen sorumluluğu tam olarak kavramış. İnsanı kıymetlendirirken, onun milliyeti, dinî inancı, derisinin rengi herhangi bir rol oynamıyor.

Sovyet eğitim sistemi, Sovyet insanının, mensub olduğu ulus ne olursa olsun evvelâ Sovyet ülkesinin yurttaş olmasıyla gurur duyan insanın yaratılmasında çok önemli bir rol oynamış ve oynamaktadır.

Sovyet eğitim sisteminin başta gelen niteliklerinden biri de üretime sıkı sıkıya bağlı olmasıdır. Okumak, en yüksek seviyede diplomalar ve bilgiye sahip olmak için, ille de klasik yoldan eğitim görmek şart değil. Fabrikada okul var. Devlet çiftliğinde okul var. Kollektif çiftliklerde okul var. Yaşını başını almış olanlar için gece kursları var. Gıyabi okumak var. Üniversiteye kadar.

Ziyaret ettiğimiz Kiyev Ekskvatör Fabrikasının lise ayarında okulu var. Makinecilik teknikumu var. Gece okulu var. Fabrika iki yüksek enstitü ile anlaşma bağlamış. Bu okullardan çıkanlar üniversite ayarında olan bu enstitülerde okumalarına devam edebiliyor. Fabrikanın teknikumunda 300'e yakın işçi okuyor. Lisede de bir o kadar işçi tahsiline devam ediyor. Gece kurslarında da uzman işçi yetiştiriliyor. Lisede, teknikumda ve gece kurslarında okuyanlar pratiklerini fabrikada yapıyorlar.

Hem sosyalist eğitim sistemi, hem de modern teknolojinin gelişmesi, yeni bir eğitim şeklinin gelişmesini de sağlamış.

Sürekli eğitim sistemi.

Bir uzmanın, işçinin, mühendis veya ekonomistin elindeki diploma ne kadar yüksek olursa olsun, modern gelişmeye ayak uydurabilmek için sürekli olarak okuması, bilgisini geliştirmesi gerekiyor. Bunun için devlet ve işletmeler her yıl kurslar, seminerler tertiplemektedirler.

Ekskvatör Fabrikasında yönetim, işçilerin eğitim ve kültürü ile yakından ilgilendiği gibi, onları sağlık durumu ile de ilgileniyor. Sağlık konusunu ele alırken, hemen söylemek gerek ki, bu sorun işletme ölçüsünde değil, devlet ölçüsünde çözümlenmiştir. Bütün Sovyet yurttaşları için her türlü tıbbi yardım ve müdahale parasızdır. Her Sovyet yurttaşı yılda bir kere ciğerlerinin röntgenini çekirmek, komple bir sağlık muayenesinden geçmek *zorundadır*. Evet bu bir zorunluktur. Kanunların yüklediği bir zorunluk. Sovyetler Birliğinde 400 kişiye bir doktor düştüğüne göre, hekim bol. Sağlık memuru, hastane yatağı ve ilaç da öyle. Bütün bunlar sağlandıktan sonra, tabii her yıl bütün yurttaşları bir defa komple bir sağlık muayenesinden geçirmek de mümkün oluyor. Hastalığı tesbit edilenlere derhal gereken tıbbi müdahale yapılıyor.

Devlet işçisine, köylüsüne, aydınına yani bütün halka, sağlık alanında bu gibi imkânlar sağladından sonra, işletmelere bu alanda fazla birşey düşmüyor. İşletmeler kadın işçileri için çocuk yuvaları ve bahçeleri açıyor, bütün çalışanlar için dinlenme evleri kuruyor, bazı meslek hastalıkları için ya doğrudan doğruya hastane ve sanatoryumlar kuruyor veya başka işletmelerle anlaşarak, onların bu gibi tesislerinden faydalanıyorlar.

Piyoner kampları, gençlik için koloniler de vardır. Dinlenme kısa vadeli ve uzun vadeli olarak ikiye ayrılmış. Ekskvatör Fabrikası Dnepır kıyısında aileler için dinlenme evleri kurmuş, işçi ve mühendis aileleri Cuma akşamından Pazartesi sabahına kadar bu evlerde dinlenmektedirler. Şunu da söylemek gerek: Sovyetler Birliğinde 5 günlük iş haftası uygulanmaktadır. İşçi, memur ve köy emekçilerinin Cumartesi ve Pazar günleri olmak üzere haftada iki gün dinlenme hakları vardır.

Yıllık ücretli tatillerini de işletmelerin ya dağlardaki, ya da deniz kıyılarındaki dinlenme evlerinde geçiriyorlar. Yabancı ülkelere gidenler de vardır.

Fabrikada, dokümanhane ve daha başka ağır işlerde çalışanlara parasız özel ve kuvvetli yemekler verilmektedir. Bu gibi ağır işlerde çalışanların tatil hakları daha fazla olduğu gibi, bu işçilerin sağlık durumları sürekli olarak tıbbi kontrol altında tutuluyor.

Fabrikada parti teşkilâtı: Fabrikada 600 partili yani komünist var. 25 atelye teşkilâtı, 39 parti grubu var. Her grupta 15–25 kişi bulunmaktadır. Parti teşkilâtları her ay toplanıyor. Geniş ölçüde de yılda yedi toplantı yapılıyor. Fabrika parti komitesinin esas ödevi partililere hem teknik, hem de politik eğitim sağlamak. Plânın yerine getirilme işlerini görmektedir.

Komsomolun, yani Komünist Gençlik Teşkilâtının 1.500 üyesi vardır. Komsomol teşkilâtı gençlerin teknik ve politik eğitimi ve genellikle

eğitim işlerinin örgütlenmesi ile meşgul olmaktadır. Her yıl en iyi komsomollardan 35–38 işçi partiye üye olarak kabul edilmektedir. Parti yönetiminin, parti örgütünün gayreti, partili olan veya olmayan işçi ve memurların ortak gayretleri sonucunda fabrikanın 26 yıldan beri olduğu gibi üzerine aldığı bütün ödev ve devlet plânlarında payına düşenleri yerine getirmesidir. Yılda 8 milyon ruble civarında kâr sağlıyor. Bu kârın bir kısmı yabancı döviz şeklindedir. Çünkü fabrikanın ürettiği ekskavatörlerden bir kısmı yabancı ülkelere ihraç edilmektedir. Elde edilen kârın 4 milyonu devlete veriliyor. 2 milyon teşvik fonuna ayrılıyor. Yani işçi ve memurlara prim, veya 13. maaş olarak dağıtılıyor. 2 milyon ruble de fabrikanın yatırım fonuna ayrılıyor.

Küçük yatırımları fabrika bu fonlardan yapıyor, büyük ve önemli yatırımlarsa devlet tarafından sağlanıyor.

Ekskvatör Fabrikası gezimiz, fabrikanın ürettiği bir ekskvatörün akrobasisi ile sona eriyor. Ekskvatör bir akrobat ustalığı ile, bir at gibi şaha kalkıyor, tek ayak üzerinde yürüyor. Yana yatıyor ve önünde uzanan kepçeyi bir fil hortumu gibi ustalıkla sağa sola, aşağı yukarı evirip çeviriyor. Yapı işlerinin inceliği ve çetrefilliği bu akrobasiden de anlaşılıyor.

ELMAS ENSTİTÜSÜNDE

Sovyetlerde misafirleri kapıda karşılamak şaşmaz bir gelenek. Elmas Enstitüsü müdürü Prof. Valentin Nikolayeviç Bakul da bu geleneği bozmadı.

Bazı insanların başkaları ile bağ kurma, hemen dost olma gücü çok yüksek oluyor. Profesör Bakul bu tip insanlardan. Görür görmez, onu evvelce bir yerlerde görmüş hattâ dostluk kurmuşum gibi geldi bana. Değildi tabii onu hiç bir yerde görmemiştim. Ama ilk görüşte aramızda hemen sıcak bir dostluk bağı kuruldu. Profesörün kalın gözlük camlarının arkasında kalan gözleri insana güven ve rahatlık aşıyordu. Kiravat ve yakalığı dağınıktı. Buna hiç aldırmıyordu. Elini hiç kiravatına götürmüyordu. Rahat, geniş hareketlerle konuşuyor, en çetrefil bilimsel deyimleri, fıkra ve esprilerle süslüyor ve bu hal bilim adamının çelebililiğiyle tam bir ahenk taşıyordu.

Masa başına oturur oturmaz, «Ah, dedi profesör Bakul, bu elmas insanların başına neler açmamış ki, insanlar derken, kralları, prensleri veya zenginleri falan kasdediyorum. Fakir fukaranın elmasla ne ilişkisi olmuş ki.»

Tarih boyunca elmas bir entrika mıknaatısı gibi, cinayetleri, rekabetleri, hattâ harpleri bile çekmiş, tutuşturmuş.

Fakat hiç olmazsa Sovyetler Birliği için elmas serüveninin bu tarafı çoktan kapanmış. Sovyetler Birliği için elmas demek, artık, alet, donatım ve üretim demektir.

Profesör gözlerini büyük büyük açarak, işaret parmağını da kaldırarak söylüyor «Sanayi için elması olmayan bir ülkenin gerçek bir sanayii de yoktur demektir.»

Elmas alet, donatım demektir. Alet ve donatımsa üretim demektir. Elmas alet ve donatımın üretim gücünü onlarca misli artırıyor. Ayrıca modern dakik aletler sanayii de elmassız olmuyor. Atom sanayii, kozmos sanayii, petrol araştırma işleri, madencilik, demir-çelik ve makine üretimi sanayileri elmassız olamıyor.

Özellikle kozmos sanayiini elmassız kurmak ve geliştirmek imkânsız. Elmaslı aletlerle insan saçından 500 defa daha ince işler görülebiliyor. Elmaslı macunla düzlenmiş bir çelik levha aynadan daha parlak oluyor. Meselâ elmas makkapla 800 mm uzunluktaki bir cam çubukta 2 mm bir delik açmakla Sovyet Bilginleri, daha doğrusu Kiyev Elmas Enstitüsü'nün uzmanları dünya rekoru kırmışlar.

Prof. Bakul anlattıkça heyecanlanıyor. Heyecanlandıkça konuşması daha da ilginç oluyor. Meselâ elmas uçlu bir kalemle Tolstoy'un «Harp ve Sulh» romanını yazmak mümkündür, diyor ve devam ediyor. Meselâ diyor modern ayakkabı sanayiinde büyük ölçüde zımpara kullanılır. Bez zımparalar için binlerce metre bez harcanırdı. Elmaslı zımpara ile bu bez kaybı tamamen önlendi. Bir bezli zımpara ile 200 çift ayakkabı törpüleniyordu. Aynı boyda elmaslı zımpara ile 500 bin çift.

Elmaslı aletler, alelâde aletlere kıyasla en az yüz misli daha dayanıklı. Karşılaştığı madde ne kadar sert olursa, elmasın gücü o derecede artıyor. En sert çeliği, granit taşları salam gibi kesen elmaslı çarklara parmaklarımızı sürüdük, sertliği hissetmedik bile.

Prof. Bakul, dostça bakışı ile «Bizim elmas şövalye ruhludur. Zayıf, yumuşağa hiç dokunmaz. Karşısındaki sertleştiğçe korkunç gücünü gösterir» diyor. Elmas bir ege gösteriyor. «Bu gibi bir ege elde etmek için, hapiste olanlar ömürlerinin birkaç yılını seve seve verirler, diyor. Sonra «ben diye devam ediyor. Elmas krallığının sadık bir kuluyum. Ama krala karşı komplo kurmaktan da geri durmuyoruz. Galiba onu yakında tahtından alaşağı edeceğiz. Ondan daha sert bir maddeyi bulduk bile. Adını da koyduk. Slavutiç. Üretimini geniş ölçüde sağlama yollarını arıyoruz. Onu da yakında bulacağız. Ve yakında Elmas hazretleri müzelik olacak».

Yeryüzünün yıllık gümüş üretimi 7 bin 500 ton. Altın üretimi 1300 ton. Elmas üretimi ise 8 ton. Bu da bu maddeye duyulan ihtiyacı karşılayacak miktarda değildir. Elması en çok gelişmiş bir sanayiye sahip olan ülkeler kullanıyor. Meselâ Japonya ve Federal

Almanya yılda aşağı yukarı 5 milyon kırat elmas kullanırlar. (5 kırat 1 gramdır.) Madenlerden çıkarılan elmas sanayiini ihtiyaçlarına yetmediği için elması suni yapmak yolları aranmış. Buna bir yandan tabiattaki elması çıkarmanın zorlukları da sebep olmuş. Çünkü elmas toprağın çok derinliklerinde bazan 200 kilometre kadar derinlikte bulunurmuş.

Suni elmas yapımı için evvelâ bu maddenin ne olduğunu bilmek gerekmiş. Bilim adamlarının incelemelerinden çıkan sonuca göre, elmas bir cins kömür. Kimyada C harfiyle gösterilen Karbon. Elmas da kömür ama, molekül yapıları değişik. Profesör, grafitle elmasın molekül yapılarındaki farkları gösteren iki ayrı maket gösterdi.

İkinci Dünya Harbinden sonra yoğunlaşmış elmasa hücum. Birleşik Amerika o zamanlar suni elmas yapımında başta geliyordu. Fakat suni elmas sırrını da elinde tutuyormuş. İkinci Dünya Harbinden hemen sonra Sovyet bilginleri işe koşmuşlar. Fakat araştırmalar uzun sürmüş, prensipler bilindiği halde üretim yöntemlerini bulmak o kadar kolay olmamış. Bugün büyük bir araziye kapsayan ve ultra-modern yapıları olan, çiçekli, ağaçlı aydın bir parkın içinde bulunan Kiyev Elmas Enstitüsünün 1952'de yani ilk kuruluş yılının fotoğrafları, Enstitünün Müzesinde duruyor. «İşte diyor, bizim esprili profesör Bakul, 1952'de kurbağılar gibi böyle suların, çamurların ve bataklıkların içinde işe başladı.

Gerçekte enstitü çamur ve batağın içinde kurulmuş bir takım tahta barakalardan ibaret. Yıkılmış olan Kiyev o yıllarda koskoca bir inşaat şantiyesi.

Zor şartlar altında 1960 yılına doğru sonuç alınıyor. Grafit'in moleküllerini elmas moleküllerine çevirmek için yüksek basınca, hemen hemen yüz bin kilo kadar basınca, 2.000 derece gibi yüksek hararete ihtiyaç vardır. Bunların aynı anda grafiti etkilemesi gerek. 100 bin kilo basınç diyor Prof. Bakul, Eyfel Kulesinin tepesi aşağı dikildiği takdirde meydana getireceği basınca eşitir.

On yıl evveline kadar Sovyetler Birliği daha dünya suni elmas üretimindeki sırada arkalarda yer alıyor. Fakat bugün başa geçmiş durumda.

Bizim ürettiğimiz elmasa esasına bakılacak olursa suni demek de yanlıştır. Elde ettiğimiz elmasın topraktan çıkarılan elmastan hiç bir farkı yoktur. Denebilir ki, bizim yaptığımız elmas tabiatın yaptığı elmastan biraz daha serttir. Bundan başka tabiatda değişik büyüklüklerde elmas vardır. Hattâ tabiatın çıkan ve süs için kullanılan elmas ne kadar büyük olursa o kadar makbul. Bizim için tamamen aksi. Biz büyük elmasları toz veya tane haline getiriyoruz. Profesör bu sözleri yürüyerek söylüyor. Zira genel izahattan sonra profesör bizlere enstitüyü gezdirmeye başladı.

Çelik külçelerin, granit ve porfir taşlarının ve daha cins cins sert madenlerle taşların kesildiği atelyeye indik. Her taraf pırl pırl. Bal dök yala. İrili ufaklı çarklar. Elmaslı çarklar. Koskoca, kalın ve en sert çelik külçelerini saniyesinde dümdüz kesiyor. Granit ve porfir taşlarını da öyle. Taşlar, çelikler dilim dilim kesiliyor. Hep-sinden de pırl pırl bir satır çıkıyor.

Kesme atelyesinin hemen yanı başındaki bir kapıyı gösterdi profesör Bakul «buyurun dedi, bizim resim müzesine.» Hayret ettik ne resmi diye. Fakat arada gerçekten de bir resim sergisine girmiştik.

Elmaslı çarkların kestiği taş dilimlerinden kurulu bir «resim sergisi». Neler yoktu ki bu resimlerde. Tabiat en usta ressamalara gerçekten de taş çıkartmıştı. Hem de nonfigüratifçilere. Şekilsiz resim yapanlara. Renklerin ahengi mesela donuk sarı ile donuk yeşil mavi karışımı öylesine ustaca yapılmış, tablonun bir noktasına belirsiz bir koyu kırmızı renk senfonisine varlığını öylesine katmıştı ki, hayret etmemek imkânsızdı. Renklerin bu ahengi, renklerin bu başdöndürücü balesi, formu, yani şekli esasen gereksiz de kalıyordu. Tabiat bu bakıma ve bir yönden nonfigüratifçilere hak veriyordu.

Ama figüratif yani şekili olan «tablolar» da vardı. Uzun ak sakallı bir ihtiyarı taş dilimi içinde seçmek hiç te zor olmuyordu.

Bir taş vardı ki, bir renk bulutunun içinden bir 19. yüzyıl kadınının gölgesi sıyrılıyordu. Başında yuvarkak etraflı bir şapka, saçları şapkanın altından lüle lüle düşen, uzun eteğinin arkası şişik bir genç kadın. Enstitüde çalışanlar bu «tabloya Anna Karenina» demişler.

Robotun basın toplantısı: «Resim galerisinden» geçtikten sonra, profesör bizi geniş ışıklı bir odaya davet etti. Odanın ortasında koskoca bir robot duruyordu. İvan İvanoviç. Prof. Bakul robota yanaştı, bir şeyler yaptı. Bizlere de «buyurun oturun dedi, şimdi robotun basın toplantısında bulunuyoruz. Robot elmasın nasıl yapıldığını bize anlatacak. Hem de elmas yapıp elimize verecek.»

Robot başladı konuşmaya. Kendisini takdim ettikten sonra, kocaman ağı açıldı. Ağsından büyücek, düz keçe gibi bir şey çıktı, yana döndü. Uzmanlardan biri, çelik çemberle sıkıştırılmış grafiti kepçenin içine koydu. Robot kepçeyi yuttu.

Anlatıyor robot: Grafit mideme indi. Midemde 2.000 derece hararet, 100 bin kilo da basınç. Ortalık iyice karıştı. Ama iş de oldu bitti. Buyurun elması.

Robotun ağı yine kocaman açıldı. Kepçe yine dışarı çıktı. Çember içindeki grafit parçası duruyordu. Profesör Bakul çemberi eliyle açtı, grafit tozlarının içine gizlenmiş olan elmas tanelerini bize gösterdi. Sonra da mikroskopun altına koydu. Mikroskopun altında elmas kristalleri pırl pırl parlıyordu.

Bütün üretim süreci bir dakika bile sürmemişti.

Odadan çıkarken bir dünya haritası gördük. Enstitünün bağ kurduğu ülkeler oklarla gösterilmişti. Daha doğrusu enstitünün yer-yüzündeki ülkelerde mevcut müesseselerle kurduğu bağları gösteriyordu oklar. Bağlar çok olduğu oranda okların sayısı da artıyordu.

Enstitünün sosyalist ülkelerle bağları çok yoğunlu. Bu bağlar, araştırma enstitüleri, üniversiteler, bilim adamları, araştırma merkezleri ve sanayi müesseseleri ile kurulmuştu.

Birleşik Amerika, Fransa, Batı Almanya, İngiltere, İtalya gibi gelişmiş kapitalist ülkelerle de enstitünün yoğun bağları olduğu gibi, Arap ülkeleri, Afrika ve Güney Amerika memleketleri ile de sıkı bağları vardı.

Enstitü ile Türkiye arasında ise yalnız iki ok çekilmişti.

Profesör Bakul: «Türkiyede elmas yoktur. İthal edilir. Rakkamlar elmasın daha çok süte kullanıldığını gösteriyor. Sanayide ise elmas pek az kullanılıyor. Önemi anlamıyorlar» dedi.

«Radanska Ukrayna» yani «Sovyet Ukrayna» gazetesinde

«Radanska Ukrayna» gazetesine doğru yola koyulduk. «Radanska» sözü Ukrayna dilinde Sovyet anlamına geliyor. Yani gazetenin adı Sovyet Ukrayna. Gazete Ukrayna Komünist Partisinin ve Ukrayna Bakanlar Kurulunun merkez organı.

Böylece bir nebze basın sorunlarının, kapitalist ülkelerdeki basın, sosyalist ülkelerde basın, basın özgürlüğü gibi dünya kamuoyunun pek yakından ilgilendiği bir alana da ayak atmış olduk.

Türkiye'de olduğu gibi, Fransa, Birleşik Amerika, İngiltere, Batı Almanya ve İtalya gibi az veya çok gelişmiş kapitalist ülkelerde, halka, basının özgür olduğu, isteyeninin istediği gazeteyi çıkarmak hakkına sahip olduğu inancı sistemli bir şekilde aşılır. Hattâ basının özgür olduğu ilkesi birçok kapitalist ülkenin Anayasasına bile girmiştir. Bizde de olduğu gibi . . .

Ama gerçek durum, Anayasalarda görüldüğü gibi değildir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde, bizdeki gibi az gelişmiş kapitalist ülkelerde de doğru dürüst bir gazete veya dergi çıkarabilmek için kuvvetli sermaye gerekmektedir. Kuvvetli sermaye, gelişmiş ve çok pahalı olan basım araçları, gelişmiş teknik ve aydın kadro gerekmektedir. Bu gibi imkânlarla sahip olanların ancak «basın özgürlüğünden» istifade etmeye hakkı vardır. Bundan ötürü, bütün geliş-

miş veya gelişmemiş kapitalist ülkelerde büyük basın, modern ve halk yığınlarına girebilecek nitelikte olan büyük basın büyük sermaye gruplarının elindedir.

Basın genellikle haber «üretmez». Genellikle diyoruz, çünkü kısmen ürettiği de olur. Muhabir şebekelerinin eliyle. Ama esas haberi üretenler büyük haber ajanslarıdır. Bu ajanslar gazetemizi her gün açtığımızda karşımıza dikilir. Gelişmiş ve gelişmemiş bizim gibi kapitalist ülkelerde bu gibi ajanslar da büyük sermaye gruplarının elindedir.

Yazılı basın yanında, sözlü ve televizyon basınının da bu alandaki özellikleri yazılı basınınkinden ayrılmaz.

Kapitalist ülkelerde ilerici, devrimci basın da vardır. Komünist, sosyalist gibi işçi sınıfına bağlı partilerin değişik organları bulunduğu gibi, sendikaların, meslek birliklerinin de organı durumunda olan gazete ve dergiler vardır. Fakat hemen söylemek gerek ki, bu gibi ilerici, devrimci yayın, her zaman kapitalist düzeni elinde tutanların dolaylı veya dolaysız yöntemlerinin baskısı altındadır. Bu yöntemler, kâğıt ve basın araçları fiyatlarını arttırmak, ilerici gazetelere ilân vermemek, gazete toplatmak gibi değişiktir. Daha ileri gidildi mi, sıkıyönetim, gazete kapatmak, gazetecileri ve yazarları tutsak etmek gibi yöntemler de her zaman yedekte vardır. Bizde olduğu gibi ...

Tabii işçi sınıfının kuvvetli olduğu, politik örgütlerinin güçlü, sendikalarının yığınsal olduğu ülkelerde bu gibi yöntemlere biraz zor gidilir. Fakat bu gibi ülkelerde de büyük sermaye grupları basını ele alarak, devrimci ilerici basının gelişmesini, halk yığınlarına geniş ölçüde etkilemesini önleyebilirler. Sanzasyonlar yaratarak, seks yayını yaparak ve bunun gibi daha birçok yöntemlerle büyük sermayeye bağlı zengin basın cicili bicili baskı ve yayınları ile, halk yığınlarını kendi öz sorunlarından başka yöne çevirmek, ona burjuva sınıfı ideolojisini aşılacak imkânlarını bulmaktadırlar.

İşte gelişmiş ve Türkiye gibi az gelişmiş kapitalist ülkelerdeki «basın özgürlüğünün» özü ve niteliği özetle budur.

Büyük sermaye, kimlerde hangi gruplarda ise, gerçek anlamıyla «basın özgürlüğü» de onlardadır.

Bütün öteki sosyalist ülkelerde olduğu gibi, Sovyetler Birliğinde de basın, eğitim gibi üretimle sıkı sıkıya bağlı bir kurumdur. Eğitim üretime kadro, bilim adamı yetiştirdiği gibi, basın da üretim hayatının sorunlarını kamuoyuna duyurarak, onu bu yoldan kontrole yardım ederek yurt ödevini yerine getirir. Tabii bunun yanında basının emekçi halkı eğitmek, sosyalizm, Marksizm, Leninizm prensipleri ile yeni kuşakların yetişmesine ve halkın eğitilmesine yardımcı olmak gibi bir ödevi de vardır. Sovyet basını dünya olaylarını da kamuoyuna doğru bir şekilde yansıtmak gibi bir ödevi de başar-

mak zorundadır. Ve bu maksatla haber ajansları, yazılı, sözlü basına ve televizyona yardımcı olmaktadır.

Ayrıca Sovyet basını halklar arasında dostluğu kuvvetlendirmek, kapitalist ülkelerdeki her türlü gerici, faşist, ırkçı, harpçi yayınları demaske etmek, halklar arasında anlayış ve dayanışmaya hizmet etmek gibi enternasyonalist bir ödevi de onurla başarmaktadır. Bu bakımdan Sovyet basını ve öteki sosyalist ülkeler basını, barış davasında, insanlığı bir atom harbinden koruma davasında sosyalist prensipleri ciddiyetle uygulayan kurumlardır. Sosyal düzenleri ayrı ülkelerin barış içinde yanyana yaşaması davasının, genellikle barışın üstün gelmesinde Sovyet basınının payı büyüktür. Tabii Sovyet basını SSCB Komünist Partisinin ve Sovyet devletin politikasını yansıtarak gerek Sovyet halklarına, gerekse dünya halklarına bu büyük hizmetleri başarabilmiş ve başarmaktadır.

Sovyet basınının başardığı başka bir sorun da emperyalizmin boyunduruğunda olan, veya onun saldırısına uğrayan halkların kurtuluş savaşlarını desteklemek ve onu bir yandan Sovyetler Birliği kamuoyuna, bir yandan da dünya kamuoyuna maletmektir. Bu konuda emperyalistlerin saldırı planlarını açıklamak ve halkların kurtuluş yolunu aydınlatmak gibi sorunlar da Sovyet basınının çözümlendiği sorunlar arasındadır. Şunu bilmek gerek, emperyalist tekellerin etkisinde olan kapitalist ülkeler basını, halkların anti-emperyalist kurtuluş savaşı hareketlerini, iftira ve yalanlarla kiletmek için akla hayale gelmedik provokasyonlar yapmakta ve bu işte ustalaşmış ajan ve gazeteciler kullanmaktadır. Bu bakımdan Sovyet basının emperyalist basının bu manevralarını demaske etmek, gerçeği göstermek, halkların ulusal kurtuluş savaşının başarıya ulaşmasının başlıca şartlarından biri durumuna gelmiştir.

Özetle kapitalist ülkelerdeki tekellere bağlı basınla, Sovyetler Birliğindeki ve öteki sosyalist ülkelerdeki basın arasında temel farklar bunlardır.

İki sistem basını temel kuruluş bakımından da birbirinden çok farklıdır. Dedğimiz gibi, kapitalist ülkelerde basına ve haber kaynaklarına büyük tekeller hakimdir. Sovyetler Birliğinde tabiidir ki, böyle birşey yoktur ve olamaz da. Kapitalist sınıfı irili ufaklı bütün sömürücüler bir daha geri dönmek üzere tarihin karanlıklarına gömülmüşlerdir. Sovyetler Birliğinde ve öteki sosyalist ülkelerde de olduğu gibi basın emekçi halkındır. İşçi ve emekçilerin politik, sendikal ve mesleki örgütleri her cins gazete ve dergi çıkarmak hakkına sahiptirler. Bundan ötürü gazete ve dergiler, ya işçi sınıfının partisi olan Komünist Partisinin organlarıdır, ya da işçi sınıfının iktidarı olan cumhuriyetlerin bakanlar kurulunun veya işçi sınıfının yığınsal örgütleri olan sendikalarıdır.

Fakat basın şebekesi bu kadarla bitmiyor. Sovyetler Birliğinde her fabrikanın, her işletmenin, her kolhoz veya sovhozun gazete veya gazeteleri ve dergileri vardır. Bu, işletmenin büyüklüğüne göre değişir. Büyük sanayi ve tarım işletmelerinde gazete ve dergi yayınları olduğu gibi, kitab ve broşür yayınları da vardır. Küçük işletmelerde en azından bir duvar gazetesi bulunur. Ve işletmeler bu gazete, dergi ve broşürleri kendi imkânları ile yayınlamaktadırlar.

Bundan başka üniversitelerin, teknikumların, lise ve öteki meslek okullarının kendi ölçülerine göre gazete ve dergileri vardır. Bütün bu yayınlarda öğrenci ve öğretmenler, işçi ve uzmanlar işletme veya okulların sorunlarını işler, su yüzüne çıkarır ve yönetimlere bu sorunların çözümünde yardımcı olurlar.

Bilim akademilerinin, enstitü ve araştırma kurumlarının da tabii kendi bilimsel konuları ile ilgili yayınları vardır. Ve bu yayınların bilimsel kıymeti, dünya bilim adamları tarafından büyük ölçüde takdir edilmektedir.

Basında çalışanların önemli bir kısmı amatördür. İşçiler, kolhoz ve sovhöz köylüleri, tarım uzmanları, mühendisler, sanayi uzmanları bilim adamlarıdır.

Radanska Ukrayna baş redaktörü «gazetede çalışanlardan % 60'ı bu durumdadır. Üretimde, tarım veya sanayide, veya bilim müesseselerinde çalışmaktadır» diyor. Yani bunlar meslekten gazeteci değil gazetede çalışanlardan ancak % 40'ı meslekten gazeteci.

Gazetenin toplum hayatına ayrılan sayfaları daha çok. Ama uluslararası olaylar hiçte ihmal edilmiyor. Gazete redaksiyonu baş redaktörün başkanlığında. Ona yardımcı bir de redaktörler kolegyumu var. Redaksiyonda snayi, tarım, kültür, ideolojik, parti hayatı ve dış olaylar gibi değişik şubeleri vardır. Her şube bir sorumlu redaktörün yönetiminde. Günlük plânlama toplantılarına, kollegyum üyeleri ile şube başkanları katılıyor. Gazetenin her Sovyet Cumhuriyetinde muhabiri var. Ayrıca, Moskova, Leningrad gibi önemli şehirlerde de muhabirleri vardır. Ukrayna'da, «Radanska Ukrayna»dan başka daha 14 gazete yayınlanmaktadır. Partinin bundan başka 34 bölge de organları da vardır. Ayrıca komsomollar yani Komünist Gençlik Örgütü ve Piyonerler yani çocuk örgütleri de gazete yayınlamaktadırlar. Tabii bunlara fabrika ve kollektif çiftliklerle, devlet çiftliklerinde yayınlanan gazeteleri de katmak gerek.

«Radanska Ukrayna» gazetesi Ukrayna Komünist Partisinin Birinci Kongresi sırasında kurulmuş. İki defa Lenin nişanını almış. Harp sırasında düşmana karşı savaşan Ukrayna birlikleri arasında yayınlanmış, bir de işgal altına düşmüş bölgelerde gizli çıkmış. Bugünkü tirajı 600 bin. Birçok Avrupa ülkelerinde Kanada ve Güney Amerika

ülkelerinde de satılıyor. Bu memleketlerde bulunan Ukraynalılar okuyor gazeteyi. Böylece dünyanın değişik bölgelerinde bulunan Ukraynalılar anavatanla bağlarını canlı tutuyorlarmış. «Bugün en önemli sorunuz nedir?» sorumuzu başredaktör çok düşünmeden cevaplandırdı.

«Bilim, modern teknoloji baş döndürücü bir hızla ilerliyor dedi. Plazma fiziği, elektronik, kibernetik, modern teknoloji dev adımlarla geliyor. Bu gelişmenin doğurduğu sorunlar vardır. Bu sorunlara eğilmek ve onların çözümüne yardımcı olabilmek için uzman kadrolarımız yeterli değildir. Bugün çözümlemeye çalıştığımız en önemli sorun budur.»

Baş redaktör yoldaşın bu cevabı Sovyet toplumunun, yüksek derecede sanayileşme aşamasında bulunduğunu, modern teknoloji ve bilimsel teknik devrim yolunda hızla ilerlediğini gösteriyordu. SBKP'nin 24. Kongresinde partinin Genel Sekreteri Leonid Brejnev bu alandaki gelişmenin önemini özetle şöyle belirtmişti: «Kapitalizmle sosyalizm arasındaki dünya ölçüsündeki sınıf savaşı bilimsel-teknik devrim yöntemlerinde ve modern teknoloji alanlarında yoğunlaşmaktadır.»

UKRAYNA KOMÜNİST GENÇLİK TEŞKİLATI (KOM SOMOL) MERKEZ KOMİTESİNDE

Andrey Andreiç, bizim ağır başlı, sözü sohbeti yerinde Andrey yanımızdan hiç ayrılmadı. Kardeş sevgisini bizden hiç esirgemedi. Andrey diplomat olarak Fransa'da bulunmuş az çok Fransızca biliyor. Tercüman olmadan az çok anlaşabiliyoruz. «Gençlik sorunlarının çözülmesi kolay değil, diyor Andrey (bunu daha sonra Komsomol örgütünün genel sekreteri de doğrulayacaktı), ne var ki, gençlik Lenin'in ideallerine sınıksız bağlı. Lenin'in fikirlerini her yönü ile yaşatmak ve onunla yaşamak ideali gençlikte çok kuvvetli. Sosyalist yurduna ve enternasyonalizme içten bağlı gençlik. Ateşli ve atılgan. Bu durum işlerimizi bir hayli kolaylaştırıyor. Gençlik sorunlarının başında, onun, sosyalizmi, komünizmi kurma davasına daha yakın ve daha aktif katılmak arzusu geliyor. Gençliğin bu başlıca sorununun çözümü için yapılacak iş, gençliğe daha fazla sorumluluk vermek, ona daha fazla güvenmek ve onu daha fazla yönetici mevkilere getirmektir. Bunu da baş ediyoruz.» Ukrayna Komsomol teşkilatının merkez binası, gösterişten uzak, sade fakat güzel bir bina. İnsan bu binanın aydın koridorlarında kendini hakikaten yirmi yaşında hissediyor. Aydınlık yalnız ışığında, güneşli oluşunda değil, gençliğin heyecan ve hareketiyle dolup

dolup taşmasında. Ortılığı aydınlatan, ısıtan gerçek güneş de bu sanki.

Gençler aceleci, sabırsız. Koridorlarda yürüyeni az. Çoğu koşuyor. Koşmayan da dalmış tartışmaların derinliklerine, dünyasını unutmuş. Neler konuşur acaba, bu genç oğlanlar, genç kızlar böylesine dünyalarını unutturmasına

İstanbul sıkıyönetim mahkemesinde. Salon dopdolu. Gençlerle. Genç kızlarla. Hepsi de sıkıyönetimin işkence odalarından geçmiş. Hepsisi de yaralı. Ama hepsi de yiğit. Gençler Atatürk'ün Bursa Nutkunu savunuyor. Faşist yargıçlara savcılara karşı. Lenin'i savunuyor. Faşist yargıçlara savcılara karşı.

Yargıçlar işaret veriyor. Ne yaptığını bilmeyen nöbetçiler saldırıyor gençlere. Korkunç bir boğuşma, bir karpışma. Yaralı gençlerin yarası kanıyor. Salon kana boyanıyor. Yargıçlar memnun. Ama daha dinç, daha güçlü çıkıyor gençlik kanlı boğuşmadan. Yaralı, kan içinde tekrar atılıyor zindanlara. İşkence odalarına. Ama gençlik yarının zafer tohumlarını ekiyor, yürüdüğü kanlı yolda. Yürüyor. Bu yolun sonunda. Sonunda değil, ölümün ötesine uzanan köy yollarının dar ağaçlarına kadar yürüyor. Gençlik. Bu bir yenilgimiydi? İstila ordularının karşısında gerileyen İstiklâl harbinin orduları yeniliyorlar mıydı? Nazi harp makinesinin önünde gerileyen Kızılordu yeniliyor muydu? Yenilmiyorlardı. Yarının zaferini hazırlıyorlardı. Yarının zaferini kazandılar. Bizim kuşak gördü bu zaferleri. Ricatı bir zaferin başlangıcı haline getirmek. Çekilirken zaferin tohumlarını ekmek. Bu ancak haklı davaların, sosyalist devrimin, ulusal kurtuluşların bir niteliği, baş edebileceği bir dava. Böyle olmadı mı çekilme, panik oluyor. Yenilgi oluyor.

Lenin 53 yaşında öldü. Atatürk 58 yaşında. Aralarında yalnız beş yıl fark vardır. Her ikisi de seksen yaşına kadar yaşasaydı acaba dünya nasıl olurdu? Acaba İstanbul sıkıyönetim mahkemesinde, Atatürk'ün Bursa Nutkunu okuyanlar böylesine saldırıya uğrarlar mıydı? Bu gibi mahkemeler kurulabilir miydi? Topraklarımızdaki 101 Amerikan üssü kurulabilir ve bunların namlusu büyük komşumuza, karagün dostumuza çevrilebilirdi. Böyle bir şey olamazdı. Tarihi yapan kahramanlar, şahıslar değildi. Ama Lenin gibi önderlerin varlığı da tarihsel olayları etkilemekten geri kalmıyor. Amerikalı gazeteci Con Rid boşuna Lenin için «tarihin lokomotif»i» dememişti.

Andrey'in sıcak elini omuzumda bir daha duydum. «Yine daldın, neşen kaçtı. Ne var?» dedi Andrey bu sorunlarını sık sık tekrarladı. Andrey beni hep neşesiz bir insan olarak belledi. Oysa benim neşe ile neşesizlikle falan ilgim yoktu. Sovyetler diyarını gördükçe kaçınılmaz olarak, gerçekler tokmak gibi beynimi dövüyordu.

Önemli bir kısmı harplerle geçen aşağı yukarı elli yıl içinde, bizimle hemen de yarım yüzyıl evvel, aynı geri kalmışlığın çizgisinden hareket eden Sovyetler Birliği nerelere ulaşmış, nelerle uğraşılıyor. Uzun çağını açmış, uzayla uğraşılıyor. Sosyalizmin çağını açmış, komünist toplum düzenini, yeni demokrasinin, insan oğlunun mutluluğu için en yüksek aşaması sayılan komünizmi kurmak için uğraşılıyor. Ulusal bağımsızlığı için savaşan halklara nasıl yardım edeyim diye çırpınıyor. Bizler halâ derebeyi kalıntılarını nasıl ortadan kaldıracamız, memleketi nasıl kalkındıracağız, insanlarımızı kara sefaletten, dış ülkelere kaçıp gitmekten nasıl kurtaracağız, emperyalistleri topraklarımızdan nasıl kovacağız, elli yıl evvel kazanılmış ulusal bağımsızlığımızı nasıl tekrar elde edeceğiz diye çırpıp duruyoruz. Bu yolda binlerce savaşçımızı kurban veriyoruz.

Büyük Alman tiyatro yazarı Bertold Breht meşhur piyeslerinden birinde, «Galile'nin Hayatı»nda, bu soruna dokunuyor.

Galile engizisyon mahkemesinin işkencelerine dayanmamış. Güneş'in Dünya etrafında döndüğünü kabul etmek zorunda kalmıştır. Talebesi Andreas ustasına kızar. Neden yaptın bunu diye çıkışır. «Yazık diye bağırır kahramanı olmayan ülkeye». İhtiyar Galile, talebesine şu cevabı verir: «Yazık kahramana muhtaç olan ülkeye». Şüphe yok ki, Breht burada, başkaya, ezgiye karşı koymak zorunda bulunan ülkelerden söz ediyor.

Komsomol örgütünün genel sekreteri ciddi bir genç. Omuzlarına nasıl bir sorumluluk düştüğünü bildiği gibi, gençliğin nasıl bir ödevi başarması gerektiğini de biliyor.

Ukrayna Komsomol teşkilâtının 5 milyondan fazla üyesi var. Teşkilât 25 bölgeye ayrılmıştır. 60 bin de hücre teşkilâtı vardır. 110 işletme örgütü işçi gençliği teşkilâtlandırmaktadır.

Komsomol üyelerinin 1 milyon 500 bini işçi, 1 milyon 300 bini öğrenci, 360 bini yüksek okul ve üniversite talebesi, 500 bini kolhozcu veya sovhocz köylü. Önemli bir kısmı da teknikum öğrencisi. Komsomol örgütünün başlıca gayesi, gençliğe komünist terbiyesi vermek, sosyalist yurdun sorunlarına, enternasyonalizme bağlı yurttaşlar olarak yetiştirmektir. Komsomol örgütü, gençliğe Marksizm-Leninizm terbiyesi verdiği gibi, 9. Beş Yıllık Planın yerine getirilmesi, memleketin ekonomik gelişmesinin daha da hızlanmasına daha geniş ölçüde katılabilmesi için çalışmaktadır.

Komsomol genel sekreteri gençlikle çalışmanın basit olmadığını, aksine zor bir iş olduğunu belirtiyor. Fakat gençlik sorunlarının çözümünde Leninci prensiplerin öğreticiler tarafından benimsenmesi, parti'nin ve tecrübeli partililerin yardımı, Komsomol yönetiminin işini bir hayli kolaylaştırıyor. Komsomol gençliğini terbiye etmek yöntem- lerinden başlıcalarından biri de Lenin'in biyografisi.

Lenin'in hayatı, teorisi, insanlara bıraktığı ders, emekçilere ve halklara gösterdiği kurtuluş yolu bu satırlara sığmayacak kadar geniştir. Burada kısaca Lenin'in gençlik tarafından, bütün dünya emekçileri ve devrimcileri tarafından neden bu kadar içtenlikle sevildiğinin ve benimsendiğinin cevabını aramak gerekiyor. Başta onun Marksist teoriye yaptığı büyük katkı, Marksizmi geliştirmesi, dünya emekçilerine, devrimcilerine ve halklarına sorunlarını çözümleyecek, onları kurtuluşa ve mutluluğa yönetecek yolu göstermesi, onlara devrimci bir teori vermesi geliyor.

Lenin'in gerek Sovyetler Birliğinde gerekse dünyanın bütün devrimcileri arasında son derece sevilmesinin nedenlerinden biri de kuvvetli şahsiyeti, tevazuu, gösteriştan uzak sade yaşamıdır. Devrimden sonra Lenin'in Leningrad'taki Smolni sarayında oturduğu oda şimdi müzedir. Oda Çar'ın seysilere ayrılmış bölümündedir. Paravana ile ikiye ayrılmıştır. Arka kısım yatak odasıdır. Ön kısım çalışma yeri. Smolni sarayı, Kışlık Saray, İşçi-Köylü iktidarının organlarına ayrılmıştır.

Lenin'in hayatını inceleyen Sovyet tarihçilerinden Lüdmila Kunetz-kaya'nın «Lenin'in Kremlin'deki çalışma odası ve daresi» adlı çok ilginç bir broşürü var. Kunetz-kaya, broşürü, Lenin'in karısı Krup-skaya'nın hatıralarından da istifade ederek hazırlamıştır.

Kunetz-kaya Lenin'i şöyle anlatıyor. Şahsına yönetilmiş methiyelerden hoşlanmazdı. Ve bu gibi davranışları hemen engellerdi. Partinin 1920 de yapılan 9. Kongresinde, delegeler Lenin'in doğum yıldönümünü kutlamayı teklif ettiler. Lenin buna şiddetle karşı koydu. Fakat arzusuna rağmen delegeler, yıldönümünü kutlamayı kararlaştırdılar. Lenin toplantıya katılmadı. Toplantı başkanlığına gönderdiği bir yazı ile olayı protesto etti.

Tenkitleri direkt, içten ve sertti. Fakat ard düşüncelerden tamamen arınmıştı. Lenin dedikodulara, şahsi hücumlara tamamen karşıydı. Aynı davaya inanmış insanların birbirine düşman olamayacakları tezini savunurdu. İlerici, bilimsel düşünceye büyük bir kıymet verir, ve zamanın büyük bilim adamlarının kitaplarını, bitmek tükenmek bilmeyen işlerinden zaman ayırıp incelerdi. Zorlukla karşılaştığı zaman Marks'ı okurdu. Kitablığında Eflatun, Helvetyus, Kamp-nella, Tomas Mor, Hegel, Spenser, Mehring, Lasall, Kaützki, Bebel, Eynştayn, Timiryazef ve Nansenin eserleri ve zamanının daha birçok bilgin ve düşünürünün kitapları halâ durur.

«Barış ve Sosyalizm Problemleri» dergisinde Lenin hakkında araştırma yapan Ernst Henri şunları yazıyor: Lenin eksik uydurma bilgi-den, süslü verilerden hoşlanmazdı. «Komünistler, basitleştirilmiş ve hele acı yanları örtbas edilmiş bilgiden değil, reel durumdan ders almalı, kendilerinde pratik düşünme yeteneğini geliştirmelidirler»

dedi. Lenin sade, doğru ve açık konuşurdu. Başkalarının tecrübe ve bilgisine derin bir saygısı vardı. Marks gibi o da şahısların putlaştırılmasına şiddetle karşıydı. Kendisine karşı böyle tutumlar gör-düğünde olanca kuvvetiyle isyan ediyordu.

Lenin hiçbir zaman idarecilik taslamıyor, tartışmalarında hiçbir zaman elinde bulundurduğu iktidar gücünden istifade etmek yönüne gitmiyordu. Yönetici kişi olarak katıyen baskı yapmak istemiyordu. Üstünlüğünü hiç bir şeyle belirtmiyor, kendi kanısını dayatmıyor, adamı ikna etmeyi, gerçeğe vardırmayı ustalıklı başarıyordu.

Lenin şöyle diyordu: «İşçi önderleri, ne melek ne evliya, ne de kahraman, sadece herkes gibi insandırlar. Yanışlık da yaparlar. Yanışlıklarını parti düzeltir.»

Lenin'in çalışma gücü eşsizdi. Gerek Paris'te gerekse Lozan'da Milli Kütüphanelerin en muntazam devamacısıydı. Bir işçi gibi çalışırdı. Dinamikti. İktidara geçtikten sonra Lenin'in çalışmaları hakkında Kunetz-kaya şunları yazıyor: Günlük çalışması sabah saat dokuzda başlardı. Ve gece yarısından sonra üçe kadar devam ederdi. Yani günde 18 saat çalışırdı. Pazarı, bayramı olmadan.

Maksim Gorki Lenin'in hayatı hakkında şu hatıraları anıyor: Kendisi özellikle hayatının son yıllarında ağır hastaydı. Bununla beraber, kıtlık yıllarında köylülerin kendisine gönderdiği yiyecekleri, ağır hasta olanlara veya çocuk bahçelerine gönderirdi.

Ukrayna, bütün Sovyet gençliği, işte bu büyük önderin, Amerikalı gazeteci Con Rid «tarihin lokomotifini» diye nitelediği önderin bütün devrimci fikirleri, sıcak insancıl soluğu ile büyümüş yetişmiştir. Yurdunun sorunlarına, dünya olaylarına bu bilinç ve bilgi ile yanaşıyor.

Gençliğin bizde olduğu gibi, bütün kapitalist ülkelerde büyük sorunları var. Kapitalizm, bilimsel teknik devrim aşamasında gençliğe, adaletli bir perspektiv verememektedir. Sınıfsal adaleti tabii olarak gençlik sorunlarına da aksettirmektedir. Büyük burjuvazinin gençliği, varlıklı sınıfların bütün imtiyazlarına sahiptir. İşçi sınıfından gelen gençlik, üretimin yükünü fabrika ve tarlada çekmektedir. Bu gençliğin çok önemli bir kısmı, sınıf savaşının içindedir. Sınıf savaşının içinde, yarının kadrolarını yetiştirmektedir.

Fakat gençliğin bir kısmı da kapitalist düzenin adaletsizliği karşısında umutsuzluğa kapılmaktadır. Bunlardan bir kısmı dervişler gibi toplum yaşantısının dışına çıkmakta, Bitnikler, Hippiler diye anılan modern göçebe akımları kurmakta, toplumun dışında insanlığını bile unutmaktadır. Bir kısım gençler de kapitalist düzene karşı isyanlarını, anarşik hareketlere vardırırmakta, Maocuların, Troçkistlerin tuzağına düşmektedirler.

Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkeler gençliği, bu gibi hasta-

lıkların dışında kalmışlardır. Sosyalizm gençliğe geniş perspektivler açmıştır. Gençlik için bu perspektivler aynı zamanda koruyucu bir nitelik de taşımaktadır.

Ukrayna ve tabii bütün Sovyetler Birliğinde köye elektrik girmiştir. radyo yayınları var. Kültür eylemleri sınırsızdır. Gençlik tiyatroları, sinemaları, edebiyatı, bilimsel imkânları çok geniştir. Gençlik örgütünün 5 milyonu bulan üyelerinin yarısı kız. Yalnız 1972 yılı içinde gençlik örgütünün davetlisi olarak, 50 den fazla yabancı gençlik örgütü temsilcileri Ukrayna Gençlik Örgütünü ziyaret etmiş. 7 bin kadar genç de yabancı ülkelerdeki gençlik örgütlerine misafir olmuştur.

UKRAYNADA TARIM

Bortniçi Sovhozu (Devlet Çiftliği)

Sovyetler Birliğinde devlet çiftliği (sovhoz) veya kolektif çiftlik (kolhoz) denince tarımda çalışan insanların topluluğu sözkonusu. Yani bizim deyimimizle köy. Ama Sovyetler Birliğinde ve öteki sosyalist ülkelerde tarımla uğraşanların, evleri, işletmeleri, kültür sarayları, okulları, çocuk bahçeleri ile meydana getirdikleri topluluğa köy demek doğru değildir. Çünkü bizde köy dendi mi başka bir anlam meydana geliyor insanın kafasına. Buralarda ise bizim anladığımız anlamdaki köy çoktan tarihe karışmış. Tarım, köy gibi deyimleri kullanırken bu farkları hiç bir zaman hatırdan çıkarmamak gerek.

Ukrayna ve tabii bütün Sovyetler Brliğinde köye elektrik girmiştir. İstisnasız bütün köylere. Elektrikle beraber, işletme, atelye fabrika da girmiş ve şu son yıllarda elektronik, enformatik ve otomatik hesap makineleri de girmeye başlamış. Tabii radyo ve televizyon çoktan girmiş ve yerleşmiş. Köyde okur yazar olmayan insan yok. Modern teknolojinin köye girmesiyle emekçilere daha ileri daha yüksek bir eğitim vermek sorunu da kendini göstermiş. Tarım-Sanayi komplekslerinin meydana gelmesi köylerde yüksek bir eğitim sorununun önemini daha da arttırmıştır.

Tabii makine de bu sorunu zorluyor. Köye giren makine yalnız biçer döğەر, traktör, kamyon, otomobil değil de elektronik hesap makineleri, bilgisayarlar, enformatik olduğu gözönünde tutulacak olursa eğitim sorununun önemi daha iyi anlaşılır. Sovhozun bir lisesi, 3 teknikumu vardır. Köylü gençler sovhoz hesabına üniversite ve enstitülerde yüksek tahsil yapmaktadırlar. Bortniçi sovhozunda, yani bizim deyimle devlet çiftliğinin kapsadığı köyde 56 yüksek tahsilli genç çalışıyor. Bunlardan dördü doktora yapmış. Tabii şunu iyi bilmek gerek: Sürekli eğitim sistemi köylerde de geçerli. Tarım alanında çalışanlar gerek memleket gerekse dünya ölçüsünde elde edilen yenilikleri benimsemek, kendi öz araştırmalarını yürütmek

için sürekli olarak öğrenmek, diplomalarla yetinmemek zorundadırlar. Gece kursları, gıyabi okuma, veya sürekli olarak teknik yayınları izleme gibi yöntemlerle köy emekçileri de sürekli eğitim sisteminin kapsamına giriyorlar.

Eğitimle kültür at başı gidiyor. Sovhozun kültür sarayı var. Hemen hemen bütün kültür imkânları köy emekçilerine sağlanmıştır. Amatör tiyatro, müzik ve bale grupları var. Sinema salonu ve kütüphane var. Köyün kütüphanesi değme aydını imrendirecek seviyede. Bütün Rus, Ukrayna ve dünya klasikleri kütüphanede yeraldığı gibi, modern edebiyata da geniş yer ayrılmış. Sovyetlerde okumak, yemek içmek gibi bir ihtiyaç haline gelmiş. Herkesin cebinde bir kitab veya broşür mutlaka var. Boş bir zaman buldular mı hemen açıyorlar kitabı. Bu günlük gazete veya dergi okumanın dışında oluyor. Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre yeryüzünün en çok kitab basılan ve satılan ülkesi Sovyetler Birliği.

Bu gibi bir gelişme şehirle köy arasındaki farkı önemli ölçüde kaldırdığı gibi kol ve kafa emeği arasında da önemli bir yaklaşıma da sağlıyor. İnsan gittikçe daha geniş ölçüde makine ile çalışıyor, çalışması daha geniş ölçüde zekâyâ dayanıyor. Bu da akıl ve zekâyı geliştiren bir etken olarak beliriyor.

Bundan ötürü tarım alanında çalışan gençlik arasında büyük şehirlere göçmek akımı önemli ölçüde azalmış. Görüştüğümüz gençler «şehirde bulunan herşey burada da vardır, üstelik hava burada daha temiz» diyorlar.

Köy emekçilerinin meskenlerini şehir emekçilerinin meskenlerinden ayırmaya da imkân yoktur. Köy emekçisi de gelirinin ancak 1/4'ünü ev kirası olarak veriyor. Oturulan evler de modern, temiz ve aydınlık. Köy emekçileri buz dolabı, elektrik süpürgesi, radyo ve televizyon gibi modern ev, mutfak tekniğini şehirli kadar geniş ölçüde kullanıyor.

Köylü ailesi çocuğunu, çocuk yuvasına veya çocuk bahçesine gönderebiliyor. Bortniçi sovhozunun çocuk bahçesinin adı «Papatyâ». Burada 140 çocuk barınıyor. 140 köylü çocuğu sabahın akşamı kadar yiyip içiyor, oynuyor, ve okula hazırlık sayılabilecek bilgileri ediniyor. Çocuk bakıcılarının hepsi diplomalı uzman. Öyle rasgele işe alınmış eleman değil. Bu, yalnız Bortniçi sovhozuna öz bir durum değildir. Bütün kolhoz ve sovhozlarda yani tarım bölgelerinde çocuklar hep bu gibi bilimsel yöntemlerle yetiştirilmektedirler. Bu durum kadının toplumdaki rolünün daha da büyümesini, kadının üretim bilim ve kültür alanlarında daha da aktif olmasını sağlamaktadır.

Öte yandan bu durum, gelen kuşakların daha sağlam, daha kabiliyetli olması gibi sosyal sonuçlar da doğurmaktadır. Yetişen genç-

liğin gürbüz sıhatli, güzel ve fikri kabiliyetlerinin yüksek oluşu çoklukluktan başlayarak alınan bilimsel fiziki ve fikri terbiyenin, yüksek bir hayat seviyesinin sonucudur.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde de köyler temiz, gelişmiş ve üretim makineleşmiştir. Denebilir ki, Sovyet köylerinin bu duruma gelmesinde şaşılacak birşey yoktur.

Şaşılacak çok şey vardır, Sovyet köyünün bu gelişmesinde. Evvelâ Sovyetler Birliğindeki tarım bölgelerinin bugünkü durumunu Çarlık Rusyasının köyü ile mukayese etmek gerek. Öte yandan Çarlık Rusyasının köyü ile Sovyetler Birliğinin köyünü birbirinden ayıran zaman mesafesinin elli yılı biraz aştığını da gözden uzak tutmamak, bu zamanın önemli bir kısmının da harplerle geçtiğini, harplerin Ukrayna köylerinin hemen hemen hepsini, Rusya köylerinin ise önemli bir kısmını tahrib ettiğini, bugünkü sonuçların son yirmi/beş yıl içinde elde edildiğini de unutmamak gerek. Oysa Birleşik Amerika, Batı Almanya, Fransa, İngiltere gibi gelişmiş kapitalist ülkelerde köyün gelişmesi ve bugünkü durumuna gelmesi aşağı yukarı iki yüzyıllık bir gelişmenin bir sonucudur.

Buna rağmen bu gelişmiş kapitalist ülkelerde köyün sosyal ve ekonomik yapısını boylamasına yardığımızda görürüz ki, gelişmiş kapitalist ülkelerde köy tam bir sınıfsal yapıya sahiptir. Köyde varlık, kültür ve bilim büyük ölçüde çiftlik sahipleri ile ticaret şirketlerinin tekelindedir. Tarım işçileri, ırgatlar, eğitim, kültür, bilim ve ekonomik imkânlar bakımından toplumun en geri kalmış tabakasını teşkil etmektedirler. Birleşik Amerika'da pamuk, meyve ve sebze plantajlarında çalışan zenci, Meksikalı ve öteki halklara mensup tarım işçilerinin, mevsim işçilerinin önemli bir kısmı okur-yazar bile değildir. Mesken ve geçim şartları bu kesimdeki insan topluluğunun, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki tekellerin bir iç sömürgesi durumundadır. Bu tarım emekçileri yığınının eğitim, yüksek bir hayat seviyesi ve kültür şöyle dursun, çoğu yerde en ilkel insanlık haklarından bile yoksun oldukları bilinen bir gerçektir. Hatta Birleşik Amerikada mevsim işçilerinin eyaletler arasında göçebe bir hayat sürdürdüğü cehalet, hastalık ve aşırı bir sömürünün kurbanı olduğunu Amerikalı romancı Steinbek'in «Gazab Üzümleri» romanında Kaldwel'in «Tütün yolu»nda, yine Steinbek'in «İnsanlar ve Fareler» piyesinde açıkça görmek mümkündür.

Almanya'nın geri kalmış tarım bölgesi sayılan Maklenberg'de, İkinci Dünya Harbinden sonra, yani Sosyalist Devrime kadar, çiftlik beylerinin köylü ve ırgatları kamçılarak yetkisine sahip oldukları sosyal bir gerçektir. Macaristan köylerinde de bu gibi davranışlar ancak sosyalist devrimle son bulmuştur. Batı Almanya'da köye büyük işletmeciler, meyve ve sebze tekelleri hakimdir. Birçok köylerde köy

emekçilerinin çocukları bir sınıflı okullarda aldıkları bilgi ile yetinmek zorundadırlar. Esasen Batı Almanya'da ve Fransa'da yüksek tahsil görebilen gençlerden ancak % 7'si işçi çocuklarıdır.

İtalya'da köylülerin derin bir cehalet ve sefalet içinde oldukları sürekli olarak yurtlarını terk etmek zorunda kaldıkları da biliniyor.

Türkiye'deki köyü mukayeseye koymuyoruz. Yalnız şu kadarını söyleyelim: Köy İşleri Bakanı Necmi Sönmez, Devlet Bakanı İlhan Öztürk Türkiye'de 743 köyün şahıslara, sülâlelere veya ailelere ait olduğunu değişik vesilelerle söylemek zorunda kalmışlardır. Yalnız 743 köy mü? Ya aşiret hayatı yaşayan göçebeler? Ya şeyhlerin, seyyitlerin, toprak ağalarının, beylerinin yumruğu altında yaşayan köy emekçileri? Resmi rakamlara göre 743 köyün şahsa ait olduğu, yani köy emekçilerinin, toprak, hayvan ve ağaçlarla birlikte alınıp satıldığı bir ülkede öteki köy emekçileri, genellikle emekçiler özgür sayılabilir mi? Köy emekçileri adam başına düşen yıllık 800—1.200 lira ile özgür olabilirler mi?

Türkiyede hiç toprağı olmayan, yani yanaşma, yarıcı, marabacı, kiracı durumunda, Ortaçağ kalıntısı bir düzene tabi ailelerin sayısı 1 milyon 200 bin. Resmi istatistiklere göre Türkiye'de halkın aşağı yukarı % 65'i okur-yazar değildir. Bu oran köylerde % 80'e, 90'a hattâ Doğu köylerinde % 98'e kadar yükselmektedir. Bir de Kürt asıllı köy emekçilerinin milli ezgisi var. 5—6 milyon Kürt asıllı köy emekçisinin hayatı, tam bir Ortaçağ karanlığı içinde, üstelik sürekli kanlı bir jandarma, komando baskısı altında geçmektedir ...

Bortıni Sovhozunun 8 bin 100 hektar toprağı, 360 hektar bağlık arazisi, 70 traktörü, 20 kombaynı, 80 kamyonu ve otomobili vardır. Sovhoz ayrıca sütçülük ve tavukçulukla da uğraşmaktadır. Devlet çiftliğinde 1.600 büyük baş hayvan, 1.100 sağmal inek var. Inek başına yılda 4 bin 400 litre süt alınıyor. 9; Beş Yıllık Plânda inek başına düşen yıllık süt üretimi 5.000 litreye yükselecek. Ahırlar, hayvanların bakımı, yani yemleme, sulama, temizleme ve sağma gibi işler tamamen makineleşmiş.

Sovhoz geçen yıl devlete 540 bin ton hububat, 4 bin 200 ton sebze, 6 bin ton patates, 3 bin 800 ton süt, 7 milyon 700 bin yumurta teslim etmiştir. Çiftliğin bütün işletme kolları kâr sağlamaktadır. 1971 yılında 5 milyon 700 bin rublelik mal üretmiştir. Çiftlik 1971 yılında 1 milyon 373 bin ruble safi kâr sağlamıştır. Bu kâr genellikle işçilerin kültür, sağlık ve sosyal işleri ile yıl sonunda işçilere verilen ikramiyelere ayrılmaktadır.

Sovhozda 1.550 işçi çalışıyor. Ortalama aylık 150—200 ruble arasında. Sağmalcılar 190, makinistler 175 ruble alıyor. Primler, sosyal, sağlık, eğitim ve kültür alanlarında emekçilerin elde ettikleri imkânlar bu hesabın dışındadır.

İşçilerin yıl sonunda elde ettikleri primler de ilgi çekicidir. Meselâ geçen yıl her işçi aldığı her ruble başına 26 kopeyk ek maaş almıştır. Sağmalcılarise, 30 kopek.

Ayrıca her ailenin 2—2,5 hektar özel toprağı var. Bu topraklarda isteyen bağ, bahçe, bostanlık, meyvacılık meydana getirebiliyor. Tavuk, koyun gibi hayvanlar beslemek de mümkün. Fakat üretim arttıkça, pazarda mallar bollaştıkça, bu özel toprak parçalarına karşı ilgi de gittikçe azalıyor. Köylüler buralarda daha fazla çiçek ekiyor, gölgelikler meydana getirmek yönüne gidiyorlar.

Sovhoz başkanı «bizde sömürü tarihe karıştı. Şimdi herşey insan için, herşey insan adına yapılmakta» derken bu gelişmenin rahatlığı ve güveni içindeydi.

MOLDAVYADA

Moldavya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Sovyetler Birliğine dahil en genç cumhuriyet. Birliğe en son bu cumhuriyet katılmış. Fakat bu demek değildir ki, Moldavya'da işçi hareketinin eski ve özlü kökleri yok. Aksine Moldavya emekçilerinin savaşları, Moldavya komünistlerinin mücadeleleri çok eski. Lenin'in Moldavya emekçileri ve işçi sınıfının militanları ile yakın bağları vardır. Parti müzesinde bu gerçekleri hemen görmek mümkün. Lenin'in çıkardığı «İskra» gazetesinin ilk sayısı 1901'de burada basılıyor. Bulgar devrimcilerinden Hristo Botev uzun zaman Moldavya'nın başkenti Kişinev'de öğretmenlik yapıyor. 200 arkadaşı ile beraber buradan kurtuluş savaşına katılmak üzere Bulgaristan'a hareket ediyor.

Sosyal Demokrat Partisi 1900 yılında kuruluyor. 1903'de 3; Kongresinde partinin programı hazırlanıyor. Bu yıllarda demiryolu işçilerinin savaşı büyük ölçüde gelişmiş ve genişlemiştir..

1917 Büyük Ekim Sosyalist Devriminin etkisi buralarda da derin oluyor. 20 bölgede Sovyetler kuruluyor. Moldav halkının milli kahramanı Katovski Kızılordu saflarında halkların kurtuluş savaşında büyük bir rol oynuyor. Katovski Ekim Devriminden önce de işçi hareketinde yiğitçe davranışları, işçi hareketini örgütlemesiyle sivriliyor. Askeri bir eğitimi olmadığı halde Kızılordu saflarında usta bir subay ve komutan oluyor.

1918'de Moldavya'da Sovyet egemenliği ilân edilmişse de bu egemenlik uzun sürmemiş. Aynı yıl içinde Romen faşistleri ile yerli gerici elele memlekette geniş bir teröre dayanan kanlı bir iktidar kurmuşlar. Memlekete dalan Romen faşistleri gaddarca davranmış. 150 demiryolu işçisini kurşuna dizmiş, 11 bin köylüyü öldürmüşler. 1919 yılında Moldavya ikiye bölünmüş. Dneyster ırmağının sonunda kalan Romen işgaline girmiş, sağ kıyısında kalansa Sovyetler Bir-

liğine katılmış. Memleketin bu kısmı 1924 yılında Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyet olarak Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlanmış.

1924 yılında Romen'lerin tarafında kalan kısmında, Tatarkapi'da büyük bir işçi ayaklanması olur. Ayaklanma kanla bastırılıyor. 500 kişi tutuklanıp mahkemeye veriliyor. Duruşmaları meşhur Fransız yazarı Henri Barbüs de izliyor. Henri Barbüs bu kanlı mahkemede gördüklerini «Cellâtlar» adlı kitabında uzun uzun anlatır.

Bu kanlı faşist terör günlerinde Maya Litsiç adında genç bir kızın kahramanlığı dillere destan. Parti Müzesinde resmi var Maya Litsiç'in. Ufak tefek narin yapılı bir kız. Ortakul çağında sevgi ve şefkate muhtaç yaşta bir kız. Romen faşistlerinin işkencelerine göğüs geriyor. 45 gün açık grevinden sonra ölüyor Maya.

Sonra geliyor İspanya iç harbi. Alman, İtalyan faşistlerinin, Franko gibi faşist bir generali İspanya Cumhuriyetine karşı saldırıya kaldırdıkları günler. Emperyalizmin, Alman, İtalyan ve İspanyol faşistleri eliyle İkinci Dünya Harbini hazırlamaya koyuldukları, onun provasını İspanya halkının üzerinde yapmaya başladıkları günler. Dünya demokratik kamuoyu haklı bir hiddet duymuş bu faşist saldırı karşısında ve elinde mevcut bütün imkânlarla İspanya halkının yardımına koşmuştu. O zor, o karanlığın azdığı günlerde Nazım şunları yazıyordu: Karanlıkta kar yağıyor.

Sen Madrid kapısından.

Karşında en güzel şeylerimizi:

ümidi, hasreti, hürriyeti

ve çocukları öldüren bir ordu.

.....

Biliyorum,

ne kadar büyük, ne kadar güzel şey varsa, insan oğulları daha ne kadar büyük

ne kadar güzel şey yaratacaklarsa,

yani o korkunç hasreti, daüssılası içimin,

güzel gözlerindedir.

Madrid kapısındaki nöbetçimin.

Pablo Neruda, Hemingway, Ludvig Renn, İliya Ehrenburg, gibi yazarlar kimi kalemi, kimi silâhi ile faşizme karşı İspanyol halkının yanbaşında canını dişine takıp savaşıyordu. İnsanlığın İspanyol halkına yardım için çırpındığı o günlerde Moldavya emekçileri bu çabanın dışında kalmıyor. 150 kişilik bir grup gönderiyorlar Cumhuriyetçilerin saflarında, faşizme karşı savaşa.

Romen faşistleri Moldavya'nın işgal ettikleri kısmını ilhak etmek için büyük çabalar harcıyorlar. Bükreş hükümeti işgal ettiği Moldavya topraklarını «resmen» «ilhak» etmek derdinde. Bunun için mevcut parlamentoya baskı yapıyor. Ama parlamentodaki yurtsever sol akımların etkisiyle resmen ileri sürülen «ilhak» teklifi red ediliyor. Romen faşistleri bütün solcu milletvekillerini tutsak ediyorlar. Ne var ki, bundan sonra yapılan oylamada da teklif kabul edilmiyor. Bunun üzerine Romen ordusu parlamentoyu işgal ediyor. Süngü tehdidi altında yapılan oylamada ilhak teklifi «kabul» ediliyor. Sovyet hükümeti bu ilhakı hiç bir zaman tanımıyor.

1940 yılının Ağustos ayında Romen hükümeti Sovyetler Birliğinin verdiği bir ultimatomu kabul ediyor ve 2 Ağustos tarihinde Kızılordu birlikleri Moldavya'nın Romanya işgalindeki kısmını faşist baskıdan kurtarıyor.

Fakat kurtuluş uzun sürmüyor. 1941 yılının Temmuz ayında nazi birlikleri ile beraber Romen faşistleri tekrar Moldavya'yı işgal ediyor. Faşist terör yine yerleşiyor. 64 bin kişiyi öldürüyorlar. 47 bin kişiyi sürgün ediyorlar, 207 bin kişiye işkence ediliyor, toplama kamplarında. Memlekette işletme, fabrika diye ne varsa hepsini söküp Romanya'ya taşıyorlar. Bu son işgal devresinde Moldavya'nın uğradığı zarar hesaplanmış. 11 milyar ruble.

1944 yılının 24 Ağustos'unda Moldavya Kızılordu tarafından bir daha kurtarılıyor. İşte bu kurtuluştan sonradır ki, Moldavya 15. Sovyet Sosyalist Cumhuriyet olarak Sovyetler Birliğine katılıyor.

Ama faşizmin geçtiği bu ülke de hemen hemen tamamen harap ve perişan. Kısa zamanda yaraları sarmak ve memleketi kalkındırmak başta gelen bir ödev.

Ve kısa zamanda Sosyalist Moldavya bu çok zor, çok karmaşık sorunların üstesinden geliyor. Öteki kardeş Sovyet cumhuriyetlerinin yardımıyla. Kurtuluştan sonra hemen hemen 29 yıl kadar bir zaman geçmiştir. Bugün Moldavya 58 ülkeye sanayi ürünleri ihraç etmektedir.

Moldavya'nın toprağı çok verimli ve tarıma son derece elverişli. Fakat maden bakımından, yani yer altı zenginlikleri bakımından çok fakir. Bundan ötürü Moldavya sanayii «yükte haff pahada ağır» sanayiye, dakik aletler, elektronik makineler, modern teknoloji aletleri yapımına yönelmiş. Mikrotel fabrikasında üretilen saçtan on misli daha ince tellerin bir kilometresi bir gramdan daha az çekiyor.

Tarım son derece gelişmiş olduğundan, bir yandan tarım ürünlerini işleyen gıda maddeleri sanayii geliştiği gibi, bir yandan da tarım aletleri sanayii de gelişmiş. Traktör ve tarım aletleri üretimi gelişmiş olduğu gibi, sulama işlerinde kullanılan büyük çapta otomatik

pompalar üretimi de hem kalite, hem de miktar bakımından çok yüksek. Pompa üreten büyük «Katovski» fabrikasında 300 metre kadar derinliklerden, saatte 370 m küp su çeken pompalar dünyaca meşhur. Bu tip pompalar 20 den fazla ülkeye ihraç ediliyor. Özellikle su rezervleri kıt olan Asya ve Afrika ülkeleri bu pompaları çok arıyorlarmış.

Tabii hem tarım, hem tarım sanayii hem de sanayii için elektrik çok gerekli. Daha fazla termosantral yönüne gitmişler. Bunun için gereken kömürü Ukrayna sağlıyor. Moldavya termoelektrik santrali modern ve büyük bir yapı. Altı tane dev türbini var. Üretim gücü 1 milyon 600 bin kilovat. 9; Beş Yıllık Plân sonunda santralin gücü 2 milyon 100 bin kilovata yükselecek.

Santralin bir kaç ilgi çekici özelliği var. Evvela yalnız Sovyetler Birliğinde üretilen makinelerle donatılmış. Civasından en karmaşık makinelerine kadar bütün donatım Sovyet malı. Hiç bir şey ithal edilmemiş. Bir de santraldan Ukraynaya cereyan verildikten sonra Moldavya'nın da ihtiyaçları karşılandıktan sonra, Bulgaristan'a da cereyan veriliyor. Santralda çalışanlar müdüründen basit işçisine kadar herkes santralin kardeş halklar arasında işbirliğinin bir sembolü olmasından haklı bir gurur duyuyor. «Biz diyorlar enternasyonalizmi kardeşçe dayanışmayı yaşıyoruz ve yaşıyoruz.»

Moldavya'da elektrik üretimine çok önem veriyorlar. İnsan başına düşen elektrik üretimi miktarı 993 kw saat. Moldavya'da 24 saat içinde eski Çarlık Rusyasında üretilen elektriğin 20 misli üretiliyor. Elektriğe kavuşmamış köy yoktur.

Moldavya'da toprağın verimliliğini kıymetlendirmek için tarıma ve tarıma bağlı sanayi tarım komplekslerinin yaratılmasına büyük bir önem veriyorlar. Tarım ürünlerinin ve sanyinin başında şarapçılık ve konservecilik geliyor.

Şarapçılık bakımından dünyada hatırı sayılır ülkelerden Moldavya. 188 cins şarap üretiliyor Moldavyada.

Fakat en ünlüsü kırmızı Kaberne şarapları. Moldavya'daki mihman, darımız Nikolay Nikolayevič Kaberne şarabının kan kanserini önleyici bir niteliği olduğu iddiasında. Öyle midir, değil midir bilmem ama Moldavya Kaberne'sinin mükemmel bir şarap olduğuna şüphe yok. Nikolay Nikolayevič anlatıyor. Fransa'dan bir grup şarap uzmanı gelmiş. Malum, Fransa şarapçılıkta dünyada yeri olan bir ülke. Fransız şarap uzmanları şarapları evvelâ tatmışlar ama damaklarına pek inanmamışlar. Çünkü şarapçılıkta birçok hile yapmak mümkün. Bağları ve şarap üretme sürecini gördükten sonra kesin hüküm vermek istemişler. «Sosyalist sistem şarapçılığa pek uygun düşmez, demişler. Çünkü şarapçılık endivüdist bir meslektir. Şahsi merak ve bakım ister.»

«Sez çıkarmadık, diye devam etti Nikolay Nikolayeviç. İstedikleri yerleri kendilerine gösterdik. 3 hafta kadar kaldılar. Üretimi bütün ayrıntıları ile incelediler. İşlerini bitirdikten sonra pek mahcub düştüler.» «Şarapçılıkla bizi korkutacak kadar bir hamle yapmışsınız, böyle giderse biz sizleri en tehlikeli rakib sayacağız» dediler.

Bu yıl olağanüstü soğuklar bağları vurmuş, 30 bin hektar bağ donmuş. Sovyetler Birliği Merkez Bankası bağların onarılması için gereken kredileri derhal açmış, teknik yardımı sağlamış.

Moldavya'da ekonominin % 60'ı sanayiye dayanıyor. Ama bunun yanında köy ekonomisi de sanayileşmeye tarım-sanayi komplekslerinin kurulmasına doğru hızla geliyor. Modern teknoloji tarıma da giriyor. Bu bakımdan köy ekonomisinde gelişme entansiftir. Toprağın % 88'i işlenmiştir. Bu büyük bir rakamdır. Dağ eteklerinde, yamaçlarda bile bağlar kurulmuştur. Yirmi yıl gibi kısa bir zamanda memleketin sanayileşmesi, tarımın da modernleşmesi süreci tamamlandı. Daha yüksek bir bilimsel ve teknik aşamaya ulaşmak için bugün artık bütün imkânlar mevcuttur.

Tohum ve hayvan cinslerinin ıslahı için modern teknolojinin bütün imkânlarından istifade ediliyor. Hektar başına 33 kental buğday alınıyor. Moldavya araştırma enstitülerinde memleket şartlarına göre, yeni bir buğday cinsi üretilmiş ve bu cins buğday tohumu, üretimin daha hızla artmasını sağlamış.

Bağcılıkta ise uygulanan ve adına «Palmet» denilen metotla hektar başına alınan üzüm üretimi birkaç misli artmış. Meselâ eskiden hektar başına 100-150 kental ürün alınırken, bu yeni metotla hektar başına 600, hattâ yer yer 800 kental kadar mahsul alınabiliyor-muş. Yeni bir cins mısır tohumu ile hektar başına 90 kental kadar mahsul alınıyor.

Moldavya'da 494 kolhoz, 213 sovhöz var. 154 tarım işletmesi kompleksi 263 bin hektar bağ vardır. 167 bin hektar tarım endüstrisi esasına geçiyor.

1970'de 118 bin hektar arazi sulanıyordu. 1975'de 178 bin hektar sulanacaktır.

Şeker pancarı ekimi % 100 makinleşmiştir. Ay çiçeği ekimi ise % 47.

Moldavya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde, bütün Sovyetler Birliğinde olduğu gibi kültüre büyük bir önem veriliyor.

Kültürün de ilk basamağı halk eğitimi sayılıyor. Moldavya İkinci Dünya Harbinden çıktığı zaman halkının % 80'i okur-yazar değilmış. Moldavyanın nüfusu 3 milyon 600 bin. Bunun 1 milyon 200 bini okuyor. Ümmilik diye birşey kalmamış. 8 üniversite ve yüksek okul vardır. Okulsuz köy yoktur. Bazı büyük köylerde iki veya üç okul

vardır. 1946'da lise ve yüksek okul öğrenimi görmüş olanların sayısı 36 binmiş. Bugün 200 binin üstünde.

Bu başarıların elde edilmesinin en büyük etkeni Moldavya Komünist Partisinin program ve politikası. Parti örgütlerinin 120 bin üyesi var. Üyelerin % 73'ü üretimdedir. Parti örgütünün bulunmadığı üretim yeri veya işletme yoktur. Komünistler kolhoz ve sovhözlerde, fabrika, üniversite ve fakültelerde her meseleyi yurttaşlarla münakaşa etmekte ve onları inandırmaya çalışmaktadırlar. Başta gelen sorunlardan biri de teknik ilerlemenin sağlanmasıdır.

Moldavya'da da azınlıklar vardır.

Moldavya nüfusunun % 60'ı Moldavan, % 14 Ukraynalı, % 12'si Rus'tur. Ayrıca 80 bin Bulgar, 120 binden fazla da Gagavuz vardır.

Bu azınlıklar dillerini, geleneklerini kullanmak ve onları geliştirmek gibi yeteneklere sahip oldukları gibi, tam ve eşit haklı yurttaş muamelesi de görmektedirler. Toplumun her kesiminde Anayasa ile yurttaşın bütün hakları kullanılmaktadır. Mahkemelerde, resmi toplantılarda azınlıklar kendi dillerini kullanmak hakkına sahiptir. Esasen Rusça bütün halkarı birbirine bağlayan dil olmakla beraber, halklar öylesine kaynaşmış ki, birbirlerinin dilini zorluk çekmeden anlar duruma gelmişler. Bundan ötürü bu da sorun olmaktan çıkmış.

Meselâ Moldavya'nın en büyük kolhozlarından biri sayılan Gigant Kolhozunun başkanı bir Gagavuz. Soyadı Kuyumcu. Otuz beş yaşlarında, enerjik. Bizimle rahatlıkla Türkçe konuştu. Yardımcısı Moldovan; kolhozun parti örgütünün sekreteri ise, Rus.

Kuyumcu ilginç bir insan. Nisbeten genç yaşına rağmen, kolhozcular tarafından seviliyor, sayılıyor. Anlaşılan iyi bir teşkilâtçı. Kuyumcu yalnız üretimin artmasından, üretim araçlarının geliştirilmesinden sorumlu değil. Aynı zamanda kolhozcuların politik, moral ve kültürel gelişmelerinden de sorumlu. Parti örgütü ile bütün bu işlerin çözümlenmesi için elele çalışıyorlar. Karısı Ukraynalı. Dil ve gelenek bakımından zorlukları olup olmadığı sorulduğunda gülümüyor, Kuyumcu. «Böyle bir şeye rastlamadım, diyor. Birbirimizin diline ve geleneğine saygı, havayı teneffüs etmek gibi normal. Çocuklara gelince iki dili birden, bir de Rusçayı öğrenebiliyorlar.»

Gigant kolhozundaki kolhozcuların önemli bir kısmı Gagavuz. Tamamen Gagavuz olan köyler varmış. Okulları, kitapları, gazete ve dergileri var Gagavuzların. Türkçe. Kolhozun kitaplığında birçok Türkçe kitap gördük. Kolhozun kitaplığı, Sovyetler Birliğinde rastlanan, görülen öteki kütüphanelerden farksız. Ulusal ve uluslararası hemen hemen bütün klasikleri, halkların ulusal dilleri ile bulmak mümkün.

Gezdiğimiz yerlerde öyle çürük çarık veya eski kütüphane görmedik. Hepsini iyi bakımlı ve çoğu yeni yapılar. Kolhozun, kültür sarayı, spor salonu ve alanı, sinema, tiyatroları var. Kültür saraylarının, kütüphanelerin yeni binalarda kurulmuş olması bir soruyu zorladı «eskiden bu gibi binalar yokmuydu? Kültür ve kitap işlerine yeni mi önem vermeye başladınız ki, binalar böylesine her yerde yepyeni?»

Sovyet insanı çok alçak gönüllü. Kuyumcu da öyle. Cevap verirken karşılarındakini kırmamak için başlarını eğip hafif gülümsüyorlar. Kuyumcu da cevabını öyle verdi. «Kültür sarayları, kütüphaneler eskiden de vardı. Ama binalar eskidi. Onların yerine yenilerini yaptık. Çünkü eskileri ihtiyaca yeter değildi. Kim bilir belki birkaç yıl sonra daha büyüklerini yapmak zorunda kalacağız. İhtiyaç azalmıyor ki, artıyor.»

TIRASPOL ŞEHİRİ, KONFEKSYON FABRİKASI VE VALENTİNA SERGEYEVNA

Tiraspol şehri Moldavya'nın Güneyine düşüyor. Başkent Kişinev'den 120 kilometre kadar uzakta. Tiraspol, küçük bir şehir. 120 bin kişilik. İşgal altına düşmüş bütün şehirlerin kaderini paylaşmış Tiraspol. Harpte harap olmuş. O sıralarda nüfusu 30 bin kadarmış. 15-20 yıl içinde saldırganların bıraktığı harabeler üzerinde yepyeni bir şehir kurulduğu gibi, modern bir sanayi de yaratılmış. 120 bin kişilik Tiraspol olmuş modern bir sanayi şehri. 120 bin kişiden 30 bini okuyor. Şehirde makine üreten fabrika var. Elektro teknik işletmesi, izolasyon malzemesi ve konfeksiyon fabrikaları var. Şehrin sokakları, caddeleri geniş, temiz, asfaltla döşenmiş, trafik hızlı ve yalnız trolleybüsle ve otobüsle sağlanıyor. Sovyet şehirlerinin çoğunda tramvay eskimiş bir ulaştırma aracı sayılıyor. Yalnız büyük şehirlerde değil, Tiraspol gibi küçük şehirlerde de terk ediliyor.

Gezdiğimizde konfeksiyon fabrikası, yalnız bir işletme olarak değil, bir sosyal müessese olarak alınacak derslerle dolu. Esasen Sovyetlerde fabrikalar, kolhoz ve sovhozlar yalnız işletme olarak değil, sosyal bir müessese olarak da gelişmektedir. Üreten insanın, sosyal ve moral sorunları, fikri, bedeni ve kültürel ihtiyaçlarının tatmini de gerek sanayi gerekse tarım işletmeleri yöneticilerini yakından ilgilendirmektedir. Fabrika, kolhoz ve sovhoz işletmeleri yöneticilerini üretimle beraber bu sorunlar da yakından ilgilendiriyor ve onlara çözümlenmesi gereken sorunlar doğuruyor.

Bu açıdan Tiraspol Konfeksiyon Fabrikası yöneticilerinin elde ettikleri sonuçlar herkes için alınacak derslerle dolu.

Konfeksiyon fabrikası 10 yıl evvel kurulmuş. Nasıl? 12 ev kadını dikiş makinelerini almışlar ve bir odada biraraya gelmişler. 10 yıl içinde 12 ev kadınının kurduğu bu küçük atelye Sovyetler Birliğinin en büyük konfeksiyon fabrikalarından biri olmuş.

Fabrikanın bugün altı bin işçisi var. Bunlardan 5.500'ü kadın. 2.600 modern araç var. Fabrikanın bu şekilde gelişmesine kardeş Sovyet Cumhuriyetleri de yardım etmişler.

Bu bilgileri veren fabrikanın müdürü bayan Valentina Sergeyevna. Valentina orta boylu, orta yaşlı bir hanım. Gözlerinden enerji ve hararet fışkırdığı gibi, insanlık, şefkat da saçılıyor. İki defa Lenin nişanı ile onurlandırılmış. Bunları başkaları söyledi. Üretimde gösterdiği olağanüstü başarıları için olduğu kadar, insanı kıymetlendirmeye, onun gelişmesi için gösterdiği büyük çabalar için de.

«Devlet diyor, Sergeyevna, ilk adımlarımızda bize çok yardım etti. İstedğimiz kredileri, istediğimiz şartlarla tedarik etmekte kusur etmedi. Ama biz de bir yandan kardeş cumhuriyetlerin, bir yandan da devlet organlarının bu yardımlarını kıymetlendirmekte kusur etmedik. Zamanında borçlarımızı ödedik ve kâra geçtik. Şimdi biz devlete kâr sağlıyoruz. Fakat devlet, yatırımlarda ve kültür işlerinin örgütlenmesinde kredi ve yardımlarını esirgemiyor.»

Fabrikada büyük ölçüde ve en modern makinelerle üretim yapıldığı, maliyet ucuza mal oluyor. Konfeksiyonun, yayınsal giyim ihtiyaçlarının her çeşidi burada üretiliyor. Çocuk konfeksiyonundan, erkek elbise ve çamaşırlarına kadar herşey. Tabii yalnız sayı dolurmayla bakılmıyor, aynı zamanda kaliteye de dikkat ediliyor. «Halkın hayat seviyesi yükseldikçe, bizden, daha zevkli, daha güzel elbiseler istiyor, diyor, Sergeyevna.»

Sergeyevna hem anne, hem bacı, hem yönetici. «Biz diyor işçinin yalnız fabrikadaki değil, fabrika dışındaki, evdeki hayatı ile de ilgileniyoruz. Yardıma muhtaç olanlar için, kolektif yardım örgütüyoruz. İşçilerimizin zor zamanlarına yetişiyoruz. Para yardımı ile olduğu gibi, iş ve moral yardımıyla da. İşçilerimizin çoğunluğu kadın olduğu için, kadını ev işlerinden elden geldiği kadar kurtarmak bizi en çok uğraştıran sorunlardan biri. Bunun için evvelâ fabrikaya bağlı olarak bir çamaşır yıkama fabrikası açtık. Kadın işçilerimizi çamaşırlarını yıkayarak vakit kaybetmekten kurtardık. Sabah kahvaltılarını, öğle ve akşam yemeklerini sağlamak üzere de bir aşhane açtık. İsteyen işçiler yemeklerini bu aşhanenin lokantasında yiyerek evde yemek pişirmenin derdinden kurtulabilirler. Fakat bunu yapmak istemeyen yemeklerini evde aileleri ile beraber yemek isteyenler içinde de yarı hazır yemek vermek sistemini kurduk. İsteyen işçiler maliyet fiyatına bu yemekleri alır evde ufak bir hazırlıktan sonra sofraya koyabilirler.

Malum, kadınlar için, saç tuvaleti, manikür, pedikür, kozmetik gibi şeyler önemli. Bunun için de fazla vakit harcanır. Bu sorunu çözmek için de fabrikaya bağlı bir beraber ve kozmetik salunu da açtık. İşçi kadınlar buralarda gayet ucuz ve zaman kaybetmeden bu gibi ihtiyaçlarını giderebilirler.» Konfeksyon fabrikasında işçilerin hukuk işlerini sonuçlandıran hukuk danışmanları da var. Tabii bütün bunlar önemli olduğu kadar, eğitim ve kültür sorunları da önemli, hattâ daha da önemli. Her yerde olduğu gibi burada da kültür halk eğitimiyle başlıyor. Halk eğitiminin de temeli okumak. Valentina Sergeevna anlatmaya devam ediyor: «Uzman işçi aldığımız gibi acemi işçi de alırız. Fakat kim olursa olsun bir müddet deneriz. Deneme devrinden sonra sözleşme imzalarız. Sözleşmenin maddelerinden biri işçinin okumayı taahhüt etmesidir. İşçi eğer dışarda lise ayarında bir okul bitirmemişse fabrikada çalışırken bu seviyedeki okulu bitirmek zorundadır. Tabii bu durumda olan işçilerin ezici çoğunluğu bu maddeyi seve seve kabul ediyor. Fakat az da olsa kabul edip de okumaya yanaşmayanlar da vardır. Bunları yola getirmek için bir hayli zorluk çektiğimizi itiraf etmeliyim. Okuyan işçilere yönetim yardım ettiği gibi, kollektif de yardım ediyor. Bugün 300 kadar işçi okuyor. Fabrikanın ayrıca teknikumları vardır. Bu teknikumlardan her yıl 40'dan fazla teknisyen fabrikaya katılmaktadır. Gıyabi okuyanlar da vardır. Bunalrın da sayısı 102. Valentina Sergeevna kendisi de orta ve yüksek tahsilini fabrikada çalışırken yapmış.

Konfeksyon fabrikasında böyle bir eğitim temeli olduğundan kültür işleri de çok ileri. Fabrikanın kültür sarayı pırıl pırıl modern bir bina. 1.700 kişilik. Deyme büyük şehirde kültür sarayı olabilecek bir yapı. Sarayda çeşitli kültür eğlenceleri için ayrı ayrı salonlar var. Müzikle uğraşanlar için ayrı. Tiyatro temsilleri verenler için ayrı. Dans için, sinema için ayrı salonlar olduğu gibi çocuklar için de ayrı odalar vardır. Fabrikaya bitişik çocuk bahçesindeki çocuklar buralarda çeşitli oyunlar oynuyor, şarkı ve dans öğreniyorlar. Tanınmış yazarlar, müzisyenler ve öğretmenler işçilerin bu kültür faaliyetlerine yardım ediyorlar.

Kültür sarayının kütüphane ve okuma salonu da çok güzel ve zengin.

Bu gibi bir bilim ve kültür ortamı içinde meselâ birçok işçiler hem çalışmak, hem de doktoralarını yapmak imkânını bulmuşlar. Sağlık konusuna gelince: Fabrikada anlatılması zor bir durum var. Bir kere fabrikanın birinci katı komple bir poliklinik durumunda. Bu değişik kollu poliklinikte 15 doktor var. Elli de diplomalı sağlık memuru. Buralarda dış doktorundan, masaja, elektrik tedavisine, çamur ve magnezyum banyosuna kadar değişik tedavi ve sağlığı

koruyucu yöntemler uygulanıyor. Maden suları ile tedavi usulleri de uygulanıyor. Aynı zamanda kadın hastalıkları uzmanı ve jinekologlar da var.

Valentina Sergeevna bütün bunları haklı bir gurur ve sevinçle anlatıyor, gösteriyor. Fakat Valentina Sergeevna yine de dertli.

«İşçilerimiz diyor, aldığımız bütün bu tedbirlere rağmen genellikle sekiz saatlik iş günü sonunda çok yoruluyorlar. Fabrikadaki uzmanlarımız, hekimlerimiz bütün çabalarına rağmen bunun gerçek sebebini bulamadılar. Bunun üzerine İlimler Akademisine başvurduk. Akademi bir grup psigoloğu bu sorunun incelenmesi ile görevlendirdi. Psikologlar halâ incelemelerini yapmakla meşgul. Sonucu merakla bekliyoruz. Uzmanlar ne gibi çare gösterirlerse, onu derhal uygulayacağız.» Röntgen, fizikoterapi dahil bütün tedaviler tamamen bedava. Ultra modern alet ve donatımla çalışan Tiraspol konfeksyon fabrikasında iş verimliliği çok yüksek. Sosyalist yarışmada hep başta gidiyor fabrika. Kızıl Bayrak nişanı almış. Buna rağmen işçileri fazla yormamak için fabrikaya yalnız iki vardiya çalışıyor. Gece vardiyası yapmıyor.

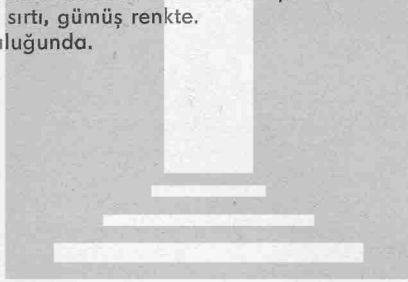
Kişinev hava alanında uçağa binerken sanki uzun yıllar yaşamış gibiydik Moldavya'da. Ukrayna gibi. Oysa bu güzel ülkede topu topu dört gün kalmıştık. Bu dört gün içinde o kadar şey görmüş o kadar çok şey öğrenmiştik ki, uzun zaman bu ülkede kalmış gibi hissediyorduk kendimizi. Öğrendiklerimizin başında da geri kalmış bir ülkenin yıkılmış yıkılmış, harpten çıkmış, işgal görmüş bir ülkenin nasıl hızla kalkındığıydı. Bundan, az gelişmiş ülkelerin alacağı çok dersler vardı. Bir bilim adamımızın dediği gibi İngilterenin sanayileşme yolunda 150 yılda yaptığını Sovyetler Birliği 15 yılda başarmıştı. Ama İngilteredeki gibi sanayileşmenin bütün yükünü emekçi halkının sırtına yüklemeyen, özel şahıslara muazzam sermaye birikimleri sağlamadan, emekçi halkın sefaleti, enflasyonun yıkımlarını sineye çekmesi pahasına olmadan. Aksine, sosyal adaleti sağlayaya sağlaya, emekçilerin hayat seviyesini sanayileşme süreci ile paralel olarak yükselte yükselte.

Ayrıca çok uluslu bir sosyalist devlet olmanın doğurduğu bütün sorunları da ulusal kardeşlik, dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma çerçevesi ve prensipleri ile çözümleyerek, asırlık millî kinleri, Çarlık idarelerinin tertiplemediği katliamların yaralarını bu melhemlerle tedavi ederek.

Sosyalizm diyoruz. Sovyetler Birliği Komünist Partisi diyoruz buna. Birleşik Amerika en gelişmiş kapitalist memleket olmasına, adam başına düşen millî gelir 5 bin dolar civarında olmasına rağmen, ırk kinleri, ırkçılık kangreni tedavi edilmez bir yara gibi toplumu kemirmektedir. Adam başına millî gelirinin bu global hesabının bu alda-

tıcı cilasına rağmen, Birleşik Amerika'da 27 milyon insan sefaletin sınırında yaşamaktadır. Yani bütün beyaz ailelerin % 8,6'sı, zenci ailelerinse % 29,8'i sefaletin kucağındadır. Viyetnam harbinde 50 bin Amerikalı genç ölmüştür. 300 binden fazlası da yaralı dönmüştür emperyalizmin bu saldırı harbinden. Ya Viyetnam, Laos, Kamboç halklarının çektiği? Ya Güney Amerika'nın birçok Asya, Afrika halklarının talanı? Ya halkımızın çektikleri? Ya tekellerin modern teknolojiyi emekçileri daha temelli bir şekilde sömürmek için kullanmaları? Amerikan emperyalizminin yeryüzünde tuttuğu 3 bin askeri üssü, iinsanlık için yarattığı korkunç bir atom harbi tehlikesi?

Ukrayna toprakları üzerinden uçuyoruz. Hava açmıştı. Uçsuz bu-caksız tarlalarda insan emeğinin dokunmadığı bir karış toprak yoktu. Koskoca tarlaların kimi saman sarısı, kimi açık, kimi koyu kahve rengi. Kimi de yeşil. Ormanlar da öbek öbek. Sanki aşağıda ayaklarımızın altında koskoca bir ressam paleti. Ortadan da Dnepir akıyor. Balık sırtı, gümüş renkte. Sonsuz yolculuğunda.

TÜSTAV